

Ljubljanski
ZVON
Leposloven in znanstven list.

Štev. 12.

V Ljubljani, dne 1. grudna 1896.

Leto XVI.

Vida.

1.

Deklica, morje brezdanje
Tvoje sinje so oči,
Potopljen čolniček mojih
Nad in misli v njem leži.

2.

Vzplamti v ljubezni silni
Nad goro sonce zlato,
Ko ljubico, rožo solnčno,
Objame, poljubi v slovo.

In ona glavico povesi,
Za dragim žaluje yso noč,
Vso noč po licih teče
Solza ji potok vroč.

Solze — hladilna rosa —
Krepilo nje srčnih so ran,
Da z novo močjo se obrača
Za dragim drugi dan.

3.

Kot senca, deklica draga,
Hitim ves dan za teboj,
Kako sem srečen, da gledam
Obrazek lepi tvoj.

Oči mi sen ne zatisne,
Ko zvezde na nebu gore;
Ker zvezde ne vidijo svoje,
Vso noč mi krope jih solze.

Krope jih solze, a ognja
Ljubezni mi ne ugase,
Oh, hujše srce ko popreje
Gori mi poslej za-te!

4.

Dekletce, kaj se braniš že?
 Naj ožje k sebi te privijem:
 Na ustnah ustne naj vise,
 Da dušo krasno ti izpijem!

5.

Preljuba, kaj glavó povešaš,
 Kaj v solzah tone ti oko?
 Morda-li česa še pogrešaš,
 Morda razžalil te je kdo?

Povej mi, kaj pogrešaš, draga,
 Želje so tvoje mi ukaz;
 Prinesem ti zlata in blaga,
 Prinesem, kar želiš, ti jaz.

Povej pŕedrzneža mi, dete,
 Povej, da pohitim za njim,
 Da mu oči izkopljem klete,
 Da ga na solnčni prah zdrobim.

Ko pozna noč na zemljo pade,
 Peklenščeka pokličem v ris,
 Da izroči za-te zaklade —
 Mu dušo to — s krvjo podpis...

6.

»Na glas slovenski govorimo,
 Ko gleda nas zijavi svet,
 In vedno vneti trak trobojni
 Na prsih nosimo pripet.

»Gorkó domovje ljubim svoje,
 Prijatelj, če ljubim njo.
 Slovenka ljubica je moja,
 Gori za Slavo z dušo vso.

A ti? Čepel pri nji bi vedno,
 Le z njo bi vedno kramoljal;
 Če Nемеc si, če si Slovenec,
 Prijatelj, kdo bi to poznal?«

Trobojnico zavedno nosi
 S seboj po noči in po dne:
 Nje vrat je bel, oko nje modro,
 Rdeče ustnice so nje!«

7

Lepoti tvoji ni primere,
 Kot Bog, krilatcev roj neštet
 Bi klesal bil telesce tvoje,
 Obrazek tvoj sto tisoč let.

Zato pa v srcu za-te, draga,
 Plamti ljubezni tak mi žar,
 Kot tisoč let bi s tolpo svojo
 V njem kuril bil pekla glavar.

Zato slepo te ljubim, draga,
 Neumno, kakor da bilà
 Bi blaznica tu v glavi moji
 Za bebce celega sveta!

Kazimir pl. Radič.

V krvi.

Spisal Fran Govekar.

XV.

(Konec.)

Polnoč je bilo že davno odbilo, ko je vstopil doktorand Vid Golob v kavarno na dunajski Alzerici, da izpije še čašico črne kave, predno pojde spat. Vračal se je iz večje družbe veseljaških prijateljev. Glava mu je bila težka, truden je bil radi živahnih, silnih debat; hotel se je zato še nekoliko umiriti.

Bučna godba ga je sprejela. Ženska kapela, pomnožena s tremi moškimi godci, je svirala s pretirano markantnostjo neko surovo populično popevko; mnogobrojno občinstvo, moško in žensko, pa je hrupno, kričeč, z rokami tleskaje, z glavami kimaje in zmajujoč, pa z nogami pritrkujoč odpevalo refren. Obširna, visoka, nekdanj okusna bela in zlata, sedaj pa zamazana, zakajena, obdrgnjena dvorana je bila prenapolnjena.

Ondi pred prebogato odičeno in okrašeno blagajnico si je priboril Vid stol za okroglo mizico. Marker, ki ga je z židovsko nesramnostjo vprašal, česa želi, mu je prinesel z zaničljivim usmevom na tenkih, bledih ustnicah naročenega 'črnca'. Ob tem času in v taki kavarni piti kavo! Po pravici je bil Vid zategadelj vreden zaničevanja. Da bi si bil naročil vsaj čašico konjaka ali šartreza, ali steklenico 'pilsa', če že ne premore njegova novčarka toliko, da si privošči steklenico 'pristnega' šampanjca! A on pije kavo. Brr . . .!

In z nova se je zaničljivo spačil marker, pomežiknil značilno bližnji ženski, ki se je takisto namrdnila, ter obrnil Vidu hrbet.

No, Vid se za vse to ni brigal. Izpivši z velikim užitkom vonjivi 'črnc', si je prižgal cigareto, obrisal svoj nosnik ter se ozrl po gostih.

Po dvorani je vršelo, šumelo, šuštelo kakor v panju pred rojem. Vse mizice so bile okupirane, vsak stolec zaseden, vse zofe in fotelji ondi ob stenah polni — ženskih in moških. In vsi so bili židane volje. Smeš, krohot, kratko, pikantno napevanje, pokanje šampanjk, ženket čaš . . . vse to se je mešalo z dušičim dimom finih cigar in cigaret, z opojnim vonjem vsiljivega pačulija, mošusa in — 'poudre de riza'.

Mimo Vida so švigali v umazanih frakih markerji, se prerivali smejoči gostje, postajali pred kasirko, bledečno, bujnoprso plavolasko ribjih, topih, steklenih oči v načičkani toaleti, se šalili z njo, a ona je z najnedolžnejšim obrazom njih podlim dovtipom odgovarjala z enakimi; iz druge sobe zopet so odmevali udarci biljardnih krogel in kejev. S počasnimi, lenimi koraki pa so spele mimo njega tudi dame, navadne obiskovalke te kavarne — se mu ozirale v oči, se mu bedasto nasmihale, nagibale gole vratove koketno na stran, se ga kakor nehote dotikale s svojimi rokami, se zadevale ob njega z vznesenimi boki, pa, tiho popevaje, odhajale k drugim mizicam ter se polagoma zopet vračale . . .

In mimo je pristopical trdih, togih korakov slok gospod, starec v salonski suknji, držeč cilinder v levici, v tresoči desnici pa palico, na katero se je opiral. Glava mu je bila do malega plešasta; le na vsaki strani senc je bil videti še čopič redkih belih las. Bledi, suhi, kakor v sodi izprani obraz je črtalo neštevilno gub in gubic; usta so bila brez zob, brada koničasta, naprej pomaknjena, na upadlih licih pa je sršelo nekaj skrbno gojenih dlak, umetno združenih v zanikarne, bolehnate kotelete. Sloki starec se je držal zgrbljeno in stopal, kakor da mu je vsaki korak muka.

In ko bi trenil, so planile z zof k starcu tri kričavo oblečene dame z globokimi izrezki pod vratom, ga objemale s prisiljeno ljubeznivostjo, mu jemale iz rok cilinder in palico ter ga posadile v sredo med-se, vikaje: 'Ah, baronček, kako smo vesele, da si zopet zdrav! Bale smo se že za-te. Moj Bog, tako dolgčas nam je bilo po tebi. No, danes pa pojdemo zopet, kaj ne! In s seboj vzamemo šest butelj, pa ostrig, peciva in kaviara . . . uh, proslaviti moramo tvoje okrevanje pošteno!'

In pritiskale so se k starcu, ki jim je s tresočo roko božal narbarvana lica in gladil sesvedrane laske. Židovski marker je postavil že v tistem hipu tik mize čebriček, poln ledu, z dvema šampanjkama.

Ko pa je počila prva buteljka, je zadonela po dvorani »Radeckega koračnica«. In starec je onemel in nič več ni božal in gladil svojih prijateljic, dokler ni kapela skončala. Potem pa je tlesknil s svojimi suhimi rokami, njegove Gracije so zaploskale, in baronček je zapiskal s svojim jetičnim glasom:

»Marker, deset ‚pilsov‘ za kapelo!«

In kapela je zaigrala buren ‚da capo‘, nato pa se lotila z navdušenjem baronovega darila . . .

Čim dalje več gostov je prihajalo v kavarno. Hrupno so zasedali še poslednje prostore ondi tik vrat, kjer se je dolgočasil nadzorujoči redar, se krohotali, kričali nad markerji, se bučno šalili z damami, ki so skakale okoli njih, da jim plačajo za pijačo. V dvorani je postalo zadušljivo, soparno; dim je pogoledal že prav nad glavami, šum in kriki pa je postajal čim dalje glasnejši in brezobzirnejši. Tu in tam se je oglasil hripav napev opitega gosta, gori blizu biljardov sta se pričela dva gosta psovati in ruvati, da ju je moral redar odstraniti, in kapela se je bila že skrčila na tri ženske in dva moška; drugi so se bili pomešali med občinstvo ter so popivali. Kamor koli se je ozrl Vid, povsod je videl razbrzdanost, povsod parčke, popivajoče, živahno se razgovarjajoče, ljubinkajoče. Zdelo se mu je, da je zrak prenasičen same pohotnosti.

In skoro odurno odpodivši vsiljivo se mu laskajočo osamljenko, je poklical markerja, da plača. Tedaj pa so se z nova odprla vrata, in vstopili sta, roko v roki, dve visokorasli, elegantno oblečeni dami. Kakor kraljici sta stopali ponosno, počasi mimo miz poleg vhoda, nič se meneč za premnoga vabila, naj prideta, naj pijeta, in jedva vidno sta nagnili včasih glavici na pozdrave, ki so jima doneli naproti od vseh strani. Pozdravljali in napijali pa so jima le moški; ženske so jima obračale hrbet, ali pa ju merile sovražno od nog do glave.

»Očividna napetost radi zmagovite konkurence,« si je mislil Vid. »Najelegantnejši, najprikupnejši in najponosnejši sta . . . ‚hinc illae lacrimae‘ pri drugih . . .

In segel je po svojem klobuku in svoji palici. Ko pa je dospel, prerivaje se skozi silno gostobesedno množico, mimo došlih dveh dam, jima je pogledal v obraz, katerih dotlej ni bil razločil radi svoje kratkovidnosti, ter — osupel. Ena izmed dam se je ozrla v istem hipu v Vida, se stresla, kakor bi jo bil kdo ošinil na golo z bičem, pobledele, pa zopet živo zardela, da je bila podobna maku o binkoštih.

Mučna zadrega obeh pa je trajala le dva, tri hipe, potem pa sta se približala drug drugemu ter si nemo podala desnici. Krepko

sta si ju stisnila. Ko pa sta si z nova pogledala v oči, se je obema zdelo, da so — rosne.

»Gospa, izvolite-li v to-le sobico?« je vprašal nato hladno Vid.

»Da, da, tja pojdimo . . . tam bomo sami,« je odgovorila takisto razburjeno ona ter potegnila družico s seboj.

Marker je bil že odklenil vratca separirane sobice, na katera je bil pokazal Vid, in vstopili so v ozek prostor z enim oknom, okroglo mizo, dvema stoloma in zofo.

Sedli so. Med tem, ko je odhitel marker, ne da bi čakal naročila, se je obrnila dama, ki je bila Vidu znana, k svoji spremljevalki ter dejala:

»Dovoli . . . predstavim te svojemu — prijatelju, doktorju Vidu Golobu,« in nagnivši levico proti njej, je dostavila: »Moja edina prijateljica, Alenka Grumova.«

Podala sta si roki. Tedaj pa je privihral v sobico marker s čebričkom ledu, v katerem je tičala buteljka, in s ploščkom, na katerem so stali trije kelihi iz finega stekla. Odmašivši buteljko, da je počilo, kakor da se je sprožil samokres, je nalil marker z veliko spretnostjo kelihe, zakopal buteljko z nova med led, se afektirano poklonil do tal ter z mefistofelskim nasmehom brzo odšel.

»Na vajino zdravje, gospa!« je dejal nato Vid, trčil z vsako, in — pili so.

»Vesela sem, da sem se sešla z vami, gospod doktor,« je izpregovorila potem Vidova znanka. »Ali zahajate često?«

»Ne, milostljiva, zašel sem slučajno semkaj, ker stanujem v hiši vis-à-vis.«

Ona je povescila glavo. Zopet je nastala mučna tišina.

Ohrabrivši se, pa je dejala čez nekaj hipov zopet, a skoro jecljaje:

»Gospod Golob, vi veste . . . znano vam je, da . . . prosim vas, ne kličite me več ,gospa!«

»A kako naj vam rečem?«

»Gospodična Tončka,« je odgovorila ona jedva slišno. Naglo prijemša svojo kupico, pa je z nova trčila z njim ter vzkliknila:

»Živel najin rojak!«

In Alenka je dostavila:

»Živel, na zdravje, gospod doktor!«

In obe sta izpili čašo do dna. Vid jima je natočil z nova, potem pa ju vprašal, ne vede, kaj bi govoril:

»Ali sta že dolgo na Dunaju?«

»Tretje leto,« je odgovorila Tončka.

»In vi, gospod doktor?« je vpraševala Alenka, a videlo se je, da brez zanimanja.

»Peto leto.«

»Čudno, da se doslej še nismo srečali.«

»Res — čudno.«

»A odslej se moramo sniti večkrat . . . tukaj-le . . . — ne, obiščite naju na domu, gospod doktor!«

»Kdaj? Kje?«

»Kadar hočete!« — In evo naslov!«

Tončka je segla v žep ter položila pred Vida majhno, ozko vizitnico.

»Hvala!« je dejal Golob. »Obiščem vaju pri prvi priliki.«

In ne vede, kako bi prikrl svojo veliko zadrego in — osuplost, je prijel zopet za čašo ter dostavil:

»Zares — jako me veseli — iznenadili sta me — sedaj se moramo sniti prav pogosto — rojaki smo — obnavljali bomo spomine. — O, o, Bog vaju živi!«

In pili so. Tončka in Alenka sta z nova izpraznili keliha, Vid jima je zopet natočil, pa poklical z električnim zvoncem markerja, da jim prinese še eno buteljko.

Tončka in Alenka sta bili sedeli dotlej na zofi. Ko pa je izginil marker iz sobice, sta legli vsaka na en konec zofe, podložili roko pod glavo ter si zapalili cigareto. Vid, ki ju je posnemal, se je naslonil komodno v svojem stolu ter si takisto zapalil cigareto.

»In gospod Berčič?« je vprašala potem Tončka, malomarno zroč v oblake dima nad svojo glavo.

»Baje da živi prav srečno s svojo gospo Hildo,« je odgovoril Vid. »Sedaj imata že štiri potomce.«

»Štiri? Ni mogoče?«

»Gospa Hilda je povila namreč lani dvojčka,« je razlagal Golob. »Nu, stari Berčič je umrl pred tremi meseci; zato ima sedaj gospod Rihard poleg svoje velike sreče tudi velike skrbi s tvornico, katero vodi povsem sam.«

»In gospa sodnica?«

»Gospa sodnica je postala najpobožnejša dama, odkar je povila tako nenadejano hčerko, in odkar se je vrnil njen soprog takisto nenadejano, kolikor toliko okrepcan, iz Opatije.«

»Kaj? — torej bolehavi sodnik navzlic vsem željam svoje melanholične soprogice vendar še noče umreti! Ha, ha, ha!«

In Tončka se je smejala, da so ji stopile solze v oči, ter je v eno mer ponavljala: »O, usoda, usoda!«

Ko pa se je umirila, je vprašala, še vedno se smejoč:

»Boga mi — kaj pa je začel dr. Čeh? — kaj počne preljubezniva gospa svetovalka? Sta se li vzela morda ta dva? Filozofujoči svetovalec je bil že pred petimi leti ves trhel in medel!«

»Hm, dr. Čeh je svojo kožo povsem zdravo odnesel na Štirsko ter se ondi lani oženil z bogato kmetico . . . Gospod svetovalec je istinito umrl že pred dvema letoma, njegova lepa ženka pa se omoži menda še ta predpust s slikarjem Tužnim. Vse je že v najboljšem tiru.«

»Neverjetno! Čudovito! Same novice!«

»Zares, same neverjetne iznenadbe — kakor v romanih,« je priteknila Alenka ter pila, žejna kakor kapelj na pesku.

»O življenju je pač najbolj upravičen rek tistega modrijana, ki je menil, da se ne smemo ničemur čuditi, zakaj vse je možno,« je filozofoval Golob, nalivaje v čaše penečega šampanjca. »Fanatični dr. Strel je popustil vso politiko, nimfomanska gospica Helena pa se je odrekla vsej ljubezni ter zahaja sedaj že tretje leto vsaki teden po dvakrat k izpovednici črnolasega, baje silno strogega patra Adolfa.«

»Tistega lepega Italijana? — V cerkvi sv. Pavla?« sta vprašali Tončka in Alenka hkratu ter se jeli porogljivo smejati in krohotati z nova, dokler nista onemogli. Potem pa sta zopet pili . . .

Vsi trije so postali izredno dobre volje. Dovtip je švigal za dovtipom, vse so prerešetal, vsemu se rogali, pa pili in pili. Vedli so se drug do drugega kakor stari, najboljši prijatelji ter se naposled brez pomislekov dotikali tudi največjih intimnosti.

Vino je bilo začelo vplivati. Lepe plave oči Tončkine so se svetlikale kakor brušeni dragulji, črne oči Alenkine pa so žarele, kakor bi gorelo za njimi. Obe sta postali glasni in živahni, da smeha ni bilo ni konca, ni kraja.

In Vid ju je opazoval natančneje.

Nekdanja doktorica Pajkovka je bila še vedno krasna in zapeljiva žena. Njeni plavolasi kodri so bili še vedno prav tako bujni, kakor v dneh najvišje uglednosti, njen obrazek je bil še vedno tako svež, tako čist in gladek, tako zdrav in rožast, kakor tedaj, ko se je peljala s Pajkom k poroki. A njen život je bil postal polnejši, bolj zalit in neokreten. Oblečena je bila v črno, tesno se prilegajočo toaleto iz svile, a divno oblikovane roke je imela do lehti gole; od lehti do ramen pa sta jih le navidezno zakrivala črna čipkasta rokava.

Izpod krila so se ji videli robovi najfinejših batistnih podvlak in dvoje drobnih nožic v atlasnih cipelicah. Komodno se je bila iztegnila po zofi ter si z lepo razgaljeno desnico podpirala svojo nekoliko razkuštrano glavicco; v eno mer se je smehljala s svojimi ljubkimi, kakor gozdne potočnice modrimi očmi ter odpirala tako vabljivo mala, rubinasta, jagodasta, bujna ustca z drobnimi, ravnimi, nalik slonokosti belimi zobki . . . V tem položaju in poigravajoč se z dehtečo cigareto v levici, se je zdela Golobu krasen model k sliki: „Lepota greha“.

In Alenka? Tudi ona je bila še vedno lepa, še vedno taka, da, še bolj dražestna, nego tačas, ko je hodila še v tobačno tvornico. Njene velike, kakor noč črne oči, njena temna, skoraj bronasta polt, njena zgornja ustnica z jedva vidnimi, črnimi brčicami, njen krasni vrat, njeno oprsje . . . vse, vse to je bilo prav tako, kakršno je bilo tedaj, ko je postala ljubica doktorja Strela. A tudi njeno nekdanj vitko telo je postalo prebujno, okorno.

Obema se je videlo, da živita v lenem razkošju brez skrbi in dela.

In smejali, šalili in pogovarjali so se, pri tem pa pili. —

Šlo je že na tri, ko je potrkal nekdo na duri sobice, v kateri so sedeli. Med durmi se je pojavila polizana glava markerja, ki je skrivnostno pomignil Alenki.

»Ali je prišel, Dagobert?« je vprašala ta leno, ne da bi se genila.

»Da, gospodična! Vinjen je in kakor po navadi siten.«

»Ali ima voz?«

»Da, landaver.«

»Dobro, reci mu, da pridem kmalu,« je dejala Alenka ter nevoljna vstala. »Moj Bog, ta tepec! Sedaj pride — pijan — na jutro. Ah!«

Stopila je pred zrcalo, ki je viselo prav nasproti zofi na steni, ter si popravljala svoje vranječne lase in toaleta.

»Do svidenja, gospod doktor!« je dejala potem, ko je izpila še svojo čašo. Nadejam se, da se vidimo kmalu zopet ter bodemo tako dobre volje!«

Podala mu je roko, natikujoč si med tem svilene, rumenkaste rokavice, pokimala Tončki ter počasi zapustila sobico.

Tedaj pa je dvignila Tončka svojo glavo in, prav blizu k Vidu se nagnivši, je z nova hlastno vprašala:

»In moj Božidarček? Ali ga kdaj vidite?«

»O da, večkrat. Zdrav in čvrst dečko je. — Dr. Strel in Strellovka prav zelo skrbita zanj.«

»Ah, koliko sem se trudila, da bi ga po smrti Pajkovi dobila k sebi! Zaman je bil ves trud! Sicer pa — da, kaj bi tajila! — boljše je zanj, da je pri Strelovski!«

Golob se je ognil tej opazki, ne hoteč žaliti ljubeče matere, pa je naglo dostavil:

»Še poslednji dan, predno sem odšel s počitnic zopet na Dunaj, sem srečal Božidarčka z njegovo bono. Skakal in vriskal je, pa lovil golobe, ki so se izpreletavali po ulici. Ustavil sem ju, pa vprašal Božidara, kam gresta. »Na igrišče,« je odgovoril. In ko sva se poslovila, mi je sam ponudil malo, belo, polno ročico, pa dejal: »Pa, pa, doktor!« — Zares lep in pameten dečko je Božidarček. Veste, da . . .«

Dalje ni mogel. Tončka je omahnila z obrazom na blazino ter začela bridko plakati. Ves život se ji je stresal od ihtenja.

Golob je ni znal tolažiti. Vznemirjen je vstal ter začel hoditi po sobici gori in doli . . . Godba je bila že utihnila, a kriki pijanih gostov, krohot in surovi smehi so se čuli celo v sobico.

Kar se je spomnil, kdaj je videl to nesrečno, obupno žensko poslednjič.

Bilo je to tedaj, ko so slavili v elegantni vili pokojnika Pajka krščenje sinčka Božidara. Kako ugledna je bila takrat gospa Tončka, kako česčena od najvišjih honoracijorjev domačega mesta, odlikovana od najveljavnejših gospej — krasna, cvetoča, presrečna doktorica Pajkovka! — Ah, Bog! Kake ure so bile na tistem intimnem domačem plesu! — Koliko je bil preplesal tisto noč z gospo Tončko — ah, kako divno se je zabaval prav tisto noč s svojo izvoljenko! — In prav tisti lepi večer je bilo, ko se nista mogla on in Minka več premagati, ko je ljubezensko hrepenenje premagalo vso njiju plahoto, ko sta si — pred vrati, na ulici! — omahnila v objem ter se poljubljala in poljubljala!

Ah, da, tedaj! — A sedaj! — Koliko izpremembe! Koliko razlike! — Prva dama domačega mesta, najodličnejša, najlepša, najbogatejša gospa, s katero kramljati se je smatralo za odlikovanje, ista dama plaka po nekaterih letih — po noči v kavarni! —

In njegovo dekle! Njegova izvoljenka, nedolžna, sentimentalna idealistka . . . ah, Bog! tudi pri njej se je bilo izpremenilo mnogo, mnogo radi — njega, Vida, radi njiju ljubezni! —

In on! Kako se je bil izpremenil on sam! —

»Gospod doktor,« se je oglasila Tončka po dolgem času, brišoč si solze iz zardelih oči, »navzlic vsemu ostala sem vendarle ljubeča mati. Da bi vam mogla povedati, koliko sem že plakala, koliko strašnih

noči sem že prebila radi svojega otroka — ah! In vedno moram misliti nanj! Zakaj ne sme biti moj! Ah, kako bi skrbela zanj, kako bi ga ljubila, negovala! Odgojiti bi ga hotela v blagega, plemenitega mladeniča, z njim bi popravila, kar sem zagrešila sama. Da, da, če bi mi bili izročili sina, izvestno sama ne bi bila zašla tako daleč, nego sem brez njega — zapuščena, osamljena obupanka! — Ne, vrnila bi se bila sredi poti — še vse bi bila poravnala, vse izbrisala! — Ali mislite, da ne? Ali se vam zdi nemogoče, da bi postala jaz, hči vlačuge, ah, da, vlačuge, sama dobra mati? — Jaz mislim, da bi bila postala! Mati, ne še sama — vlačuga, vlačuga!«

In z nova je omahnila ter plakala in plakala.

In tudi Golob je plakal tiho, skrivaj, a bridko, bridko . . .

»Ne morete si misliti,« je začela zopet Tončka, »koliko sem pretrpela v poslednjih letih! Moja strast, prirojena strast, poltnost, ta edina dediščina moje nesrečne matere, mi je naklonila vse kazni, kar jih more zadeti človeško bitje. Največje sramote, najhujše prevare, najgrše ponižanje, obup, krvave solze in končno lakoto — lakoto! Gospod doktor, da bi vam mogla povedati vse — vse! — Toda čemu! Sedaj me vidite tu, od koder za-me ni rešitve. To je predzadnje dejanje v drami mojega življenja — zadnje se zvrši — v kaki bolnišnici. — Pa bodi, kakor je menda moralo priti! — Vidite, vdana sem v svojo usodo, resignirana sem; ničesar več ne upam, nič me več ne veseli, ničesar se več ne bojim . . . živim, da živim — kakor žival, od danes do jutri. — Bila sem spoštovana dama. A čujte, povem vam, srečna se nisem čutila. Tedanje moje življenje se mi je zdelo že takrat samo zagrešena epizoda, uloga, ki ni za-me. Že tedaj sem se bala, da nisem ustvarjena za soprogo in mater. Že s početka sem se morala boriti s svojo nemirno krvjo, hlepečo, hrepenečo vedno le po izpremibi . . . sedaj pa se povsem jasno zavedam, da je bila vsega kriva moja mati . . . Kar ona, to jaz! Tako je moralo priti slej ali prej . . .«

Kmalu potem sta stopala roko v roki po dunajski Alzerici Vid in Tončka. Polna luna je sijala raz vedro nebo na osamele ulice, ktere so stražili sami orjaki — palače in velikanske hiše. Le iz vodnjaka, na katerem stoji ženski kip z gosko, je šumljal droben curek vode.

In že sta bila blizu doma, ko je vprašala nenadoma Tončka:

»In vaša gospica nevesta? — kako živi?«

»Sedaj zopet dobro.«

»Zakaj li sedaj? — Je-li bila bolna?«

»Umrla bi mi bila skoro,« je odgovoril Vid, pa dostavil: »Nu, Bogu bodi večna hvala, da sta mi ostala oba živa: ona in najin sinek Franek!« —

»Vaš sin? vajin sin?!«

»Nu, da, povila mi ga je pred pol letom, pa obolela. Sedaj sta zdrava, čvrsta in vesela oba. — Pa vi se čudite temu, gospa? Vi — ki poznate vso grozno silo ljubezni?!«

»Ne, gospod Vid, ne čudim se,« je dejala ona, pa mu stisnila roko k sebi. »Želim vam le vso srečo z njima, katera ljubite.«

»Da, da, ljubim, nepopisno, neizrečeno, ljubim!« je vzkliknil Vid. »In ljubiti ju hočem do poslednjega svojega diha, pa njima žrtvovati vsaki hipec svojega žitja.«

»Vi ste blag, Ah, le ljubite ju, saj sta ljubezni prav sedaj še posebno potrebna.«

»Res je. Hudobni jeziki, intrigantni spletkarji bi mi bili dekle skoro umorili. O, saj poznate nizkotne nazore tistih patentiranih in privilegiranih moralistov, ki bi najrajši križali, ki bi najrajši na sramotilni kamen postavili tako dekle! — Ti hinavski poštenjaki! Te sveto-hlinske device! Grabili so mesece in mesece na kup blata, da dovoljno omečejo ubožico, jedno 'nezakonsko mater'. In to delajo z največjo slastjo prav tisti ljudje, katerih duše so gadne, ostudne, smradne, katerih življenje je ena sama dolga vrsta podlosti . . .«

»Ki pa se ponašajo v javnosti za najbolj častite dame in najpoštenejše gospode,« je priteknila Tončka.

»Da, tisti najbolj. O sleparstvo sveta, ko bi ga mogel razkrinkati! Toda ne! Ostani vse, kakor je! Svetožalec nočem biti. Sam s seboj imam dovolj opravka. — Hotel sem reči le, da je bila ljubezen moja ščit, ki je obvaroval mojo zaročnico, da je niso pogubile strupene puščice licemercev in zavidnežev; moja ljubezen pa ji ostane večno, večno. — Dokler jo ščitim z lastnim srcem, z lastno častjo: kdo ji more, kdo ji sme storiti kaj žalega?! O naj le poskusi, moja osveta bo grozna, grozna!« —

In skrčil je svojo levico v pest, jo grozeč iztegnil proti nebu ter ponavljal:

»Ubijem ga, ubijem ga!«

Ona pa ga je mirila. —

Malo pozneje, ko je spremil Vid svojo znanko do doma, je stopal Golob po ulici, v kateri je stanoval sam. Izredni dogodki, katere je bil nocoj doživel, so mu odnesli vso utrujenost. Prišedši torej v svojo sobo, si je prižgal novo cigareto, sedel za mizo ter napisal dolgo

dolgo pismo. Ko je je naslovil na ime svojega dekleta, je upihnil luč. In tedaj je zapazil, da se je že skoro zdanilo. Razpravljaje se počasi, pa je začel nehote tiho recitovati Goethejeve stihe:

Kdor nikdar kruha jedel ni,
Ki so mu solze ga kropile,
Kdor žalih ni prečul noči,
Vas ne pozna, nebeške sile.

V življenje vodite ga ve,
Pustite v krivdo siromaka,
Da bol objame mu srce:
Tod kazni se pregreha vsaka!

Svetec Podgorski v slovenskem slovstvu.

Spisal I. Pobjlšar.

lavljenc, kateremu je posvetil Simon Gregorčič krasno pesem, ponatisnjeno v 11. številki našega lista, si ni le pridobil mnogih zaslug za naš narod na političnem polju, ampak je uspešno obdeloval tudi naš slovstveni vrt.

V kratkem »bo utonilo pol stoletja«, odkar je izšla prva pesem Podgorskega — to je pisateljsko ime, katero si je nadel Svetec po svojem rojstnem kraju Podgorju pri Kamniku. Zapel jo je »Lipi« (Slovenija 1849. l. 11.). »Sladák, krepak« je bil ta spev njegov.

„Rasti, draga lipa! rasti,
Ti kraljica vsih dreves,
Kinč prelepi naši vlasti,
Našim dedom sveti les.“

Studena zima je minila, pomladna sapa veje, povsod se zbuja življenje. Pesnik drami lipo, naj vzdigne tudi ona vrhove, naj širi veje; toda lipa toguje. Pevec ume njene vzdihe; prosi jo odpuščenja, ker je bila pozabljena doslej. On pravi, da tega nismo krivi mi, kriva je le usoda. Teši jo s sijajno bodočnostjo. Tako proroški mu zveni beseda, ko ji obeta, da vzide solnce stare slave, ko ji oznanja, da se ji vrne stara čast. Ves narod se bo zbiral krog nje: možje, govoreči ob očestvu, vesela mladina, navdušeni pevci. Pogled v svetlo prihodnost naj ji vedri lice.

Širi veje, rasti, rasti,
Vrh poženi do nebes,
Neganljiva vihte strasti
In povodnji skalen jez.

Tla slovanske domovine
Vse preprezi koren tvoj,
Kakor sivih gor pečine,
Kakor zid Triglava stoj!*

Biser našega starejšega pesniškega slovstva je Podgorskega basen: Svečan in cvetica (Slovenija 1849. l. 27.). Svečanovo solnce izvabi na dan cvetico, ki je dosedaj tičala pod varno odejo. Kar prihrujejo mrazovi ter jo ugonobe.

Pesnik se boji za lipo. Viharji hrume krog nje. »Naših src ve-sele upe — spet zaduša burje led.« Ali tolaži se, vedoč, da se vihar upokoji, da večno ne udarja strela, da po nevihti živeje diha stvarstvo, da se lipa širje razprostre. Zato kliče v pesmi »Tolažba« (Slovenija 1849. l. 29.):

»Torej, bratje! žal na stran,
Naj si še tako vihari,
Lepši je po gromu dan,
Bolj za temo solnce žari.«

»Roja kom« (Slovenija 1849. l. 35.) je naslov pesmi, ki v prvem delu opeva ratarja, obdelujočega novino. Obilen je njegov trud. Ali kako se razveseli neumorni delavec, videč, da »zlata se pšenica ziblje, kjer je pred bil trnja stan«. Še pozni vnuk bo proslavljal njegovo delo. V drugem oddelku spremlja pesnik čebelo, ki spomladi zapušča panj.

»Malo trave je po trati,
Redek se še kaže cvet,
Ostre burje se je bati,
Še iz dolov žuga led.«

Ona pa se ne straši težav, neutrudno nabira strd, da krepi z njo sestrice. V tretjem delu povzame pesnik gorenji podobi, da nam predoči onodobno stanje naše domovine.

»Oh, tožna naša domovina
Povsod le narodna ledina!«

Ne, tako jo opisuje Gregorčič, ko mu uhajajo »nazaj oči v nekdanje dni«. Kako nam jo slika očividec Podgorski?

»Pusto naše domovine
Širi dušno se polje,
Mnoge čakajo novine
In ratarjev hrepene.«

Pesnik čuti, kako nedostaje Slovencem domorodne hrane, a ne zdvaja, nego bodri svojce:

„Dragi bratje in rojaki,
Sini slavne matere!
Zgrabimo orodje vsaki,
Truda ne strašimo se!“

Ljubka je oda: Vinski trti (Sl. 1849. l. 35.). Enako vesele so pesmice: Sebi (Sl. 1849. l. 39.), kjer izroča žalost in skrb vetrovom, naj ju odneso, ter vabi veselje v svate, Dobro jutro (Vedež II. l. 6.) in Pomladanska (Sl. 1849. l. 39.), katero sklepa poziv:

„Pustimo zide,
Hitro na plan!
Žal naj odide,
Tuga na stran!“

V Janežičevi »Slov. Bčeli« je priobčil naš pesnik l. 1850. rodoljubno »Darovanje« in lepo didaktičko pesem: »Tožeče drevo«. Veter mu odnaša list za listom v pozni jeseni; drevo ga kara; ali veter razsaja čedalje huje ter šumeč kliče drevesu:

„Čeravno odnaša listje ti piš,
In glavo plešo v obnebjje moliš:
Si spolnil nalogo, obrodil sad
In svetu koristil stoternokrat.“

V distihih je zapel Podgorski prigodnico: »Slovenija svojim bravcem o začetku drugega tečaja« (Sl. 1849 l. 53.). »Slovenski Bčeli« pa je posvetil v novem letu 1851. »Kolednico«. Krasno moralno jedro ima njegova pesem »Daničica«.

Podgorski je krenil tudi na epiško polje. Njegova obširna balada »Klepec« (Novice 1853. l. 13.—15., 17., 21.—26.) spominja na Prešernovo Rozamundo. V Gradu Grobniku cvete Zlata, edina hčerka vinodolskega kneza Radoslava. Njena lepota je zaslovela po širem svetu. Snubači prihajajo od vseh štirih vetrov. Zlata pa ne usliši nikogar. Ona že davno gori za mladeniča neplemenitaša, ki je ne sme snubiti. Odšel je v daljnje kraje si iskat slave. Kar prihrumi na Grobnik »junak prvi turške zemlje« Hasan-aga iz Bosne. Čul je o krasni Vinodolki. Siloma se polasti gradu, od koder komaj uide Radoslav s sinovoma in s snubači. Zlati pa se ni posrečil beg. »Ko jo zagleda turški aga, od čuda mu zastane noga, otrpne mu pogum kipeči«. V srcu mu zagori pohota, ona pa »ko boginja stoji pred agom«. Da ji odloga eno noč. Spodaj se gosti in popiva Hasan s svojimi vojaki, gori pa dekletrepeče in drhti. Spominja se ljubimca, očeta, bratov, meri brezno, ki zija pod njenim oknom. Ko se dan zasvita, se čujejo koraki po stopnicah. Aga prihaja. Zlata hoče skočiti v prepad, kar

zapoje trobenta pod gradom. Radoslav je prišel z vojsko. On zahteva hčerko. Za njo ponuja agi vse zaklade, kar jih je v gradu. Poslu, ki je prišel s to ponudbo, odseka Hasan ušesa ter pozivlje na boj kneza ali pa katerega izmed njegovih junakov. Nobeden se ne gane. Radoslav sam si opasuje staro ledje. Tedaj stopi predenj mlajši sin; sprejemši očetov blagoslov, ide na boj. Vrača se enorok; Hasan mu je utel levico. Takisto nesrečen je starejši sin, ki izgubi desnico. Razsrjen plane v boj Radoslav, ali Hasan mu odrobi glavo. Tedaj prisope od Une s pokrajine turške junak; bliža se ko smrtni angel Turkom. On premaga Hasana. Zlata je rešena, a žaluje za očetom. Ko je minilo leto ter je prišel čas poroke z ljubljnim junakom, je šla v grob k očetu. Mladenič pa, ki jo je rešil ter maščeval očeta, ide z nova na boj na Turka, si nabirat nesmrtno slave — ponos slovenski, silni Klepec. — Jako živo je opisan dvoboj med Hasanom in Klepcem:

»Kakor oblaka ob neuri,
 Nasprotnimi vetrovi gnana,
 Na nebu srečata se črnem,
 Ko strela se za strelo vtrinja,
 Grmeči žarek njune jeze,
 Tako zdaj sreča silen silna.
 Ko vprvo mahmeta junaka,
 I porat z ljutim šestopercem
 V junaškem boji se objame,
 Sta se oba raztreskotala.
 Ko v drugo mahmeta junaka,
 I sabljo sreča kruta sablja,
 Po tleh zacvenkotajo kosci.
 Ko sta se v tretje zaletela,
 Trdo sta se, strašno objela,
 Kostí ječijo pod rokami,
 Podobno hrastu, kadar pada.
 Mladenču pa je Bog pomagal.
 Od tal visoko Turka dvigne
 Ter ga ob zemljo trdo treščí;
 Obedve vojske ste čutile,
 Tako je zemlja drgetala,
 Tako je padel silni aga.

V prozi je objavil Podgorski božično povest: *Kazen radovednosti*, ki je prvi javni spis njegov. Zasebno je pisateljaval s Cegnarjem in tovariši dijaki že prej kot marljiv sotrudnik pisanega dijaškega lista. Omenjena povest je natisnjena v »Sloveniji« dne 1. kilmavca l. 1848. »Slov. Bčela« (II. tečaj 1. zv.) pa je l. 1851. prinašala daljšo izvirno povest Podgorskega: *Vladimir i Kosara*. Prva je

zajeta iz domačega narodnega življenja, druga pa iz hrvaško-bolgarske povestnice.

Podgorski je marljivo prevajal iz slovanskih slovstev. Pri srcu mu je bila zlasti hrvaško-srbska narodna pesem. Poslovenil je: *Kraljeviča Marka in vilo* (»Slov.« 1849. l. 78., 79.), *Smrt kraljeviča Marka* (Slov. berilo za III. gimn. razr.), *Pasji Turci lulo nabašite* (Bleiweisov Koled. sl. 1855. l., str. 59.), *Vilensko pesem* (tudi tam str. 61.). — Iz češkega slovstva je presadil na slovensko dve pesmi iz krajjedvorskega rokopisa: *Jagode* (Slov. 1849. l. 58.) in *Zaboj, Slavoj in Ludek* (tudi tam, l. 71.—73.; poleg obeh prevodov iz rečenega rokopisa je natisnjen izvornik). — Iz rusčine je prevedel Karamzinovo povest *„Piščalka“* (Vedež III, 1850); iz poljščine basen *„Kakor ti drugim meriš, tako drugi tebi“* (Slov. berilo II.).

Vesela rodoljubka je Podgorskega vila. Jasno ji je modro oko, žareče od rodoljubja ji je srce. Na delo kliče rojake, opominja jih k slogi. *„O strnimo djanja edino“* — jim kliče —:

•Čudna je sila moči, ako sklepuje jih vez.
 Kapljice drobne, ko zveza objame jih, nosijo barke,
 Komaj vidljive očem lakna napletejo vrv;
 Lahko se lomi posamezna šiba. Podajmo si roke,
 Mnoštvo bo dalo pogum, zloga naklonila vspeh.
 Potlej naj rjove vihar, naj divja nevihta razsaja,
 De potresava se tlak, de se skalovje drobi,
 Golti pogubni zijajte, ko brezdna peklenske široko,
 Mi se ne ganemo, ptuj našemu srcu je strah.
 Narod smo čvrst, in čutimo v žilah zmagalno krepoto,
 Svete so naše reči, pravu podpora je Bog.

Podgorski je rojen pesnik; le enkrat govori z njim, in spoznal boš v njem pesnika. Sodobna kritika ga je vrščevala poleg Gernickega (Levstika) in Cegnarja, ki sta z njim vred pela v »Sloveniji«. Trdina ga častno omenja v Ljubljanskem Časniku 1850. l. št. 79., naglašaje kot »poglavitno prednost natančno logiko, ki se nam v vseh pesmah razodeva.« Donečo pesem Podgorskega je pohvalil Cegnar v »Glasniku slov.« l. 1858., čudeč se, zakaj je umolknil:

Pomlad zbudila	Nogo je vstavljaj	Cvete še pomlad —
Se je vesela,	Potnik strmeči,	Lepše ne more; —
Ondi pod goro	Srce napajal	Kaj da ne poje
Tica zapela.	V pesmi doneči.	Tica spod gore?

Kot kritik je nastopil Podgorski v »Novicah« l. 1852. Lotil se je »Zore, jugoslovanskega zabavnika za godinu 1852.« ki sta ga

bila izdala v Gradcu Radoslav Razlag in Ivan Vinković. Ta knjiga je izšla v jeziku, ki je neka mešanica iz različnih slovanskih narečij, in to naj bi bil nekak vseslovanski jezik. Tej nakani se je resno uprl Podgorski v spisu: »Pomenki o ‚Zori‘«. On meni, da sta dva načina, po katerih bi utegnili dospeti do občega slovanskega jezika: ali naj bi se sprejelo kako slovansko narečje za skupni jezik, ali pa bi se morala zvariti vseslovanščina iz vseh slovanskih narečij. Na Češkem in na Hrvaškem so potrdili prvi način. Tudi on je zanj, češ, da jezik mora korenine pognati iz enih tal. »Le potem, ko bo trdna podlaga dana, je razvitek njegov mogoč; dokler ta ni položena, je pisati po vseslovansko to, kar na pesek zidati; trud in čas, na tako delo obrnjena, sta brez koristi zgubljena.« Pisatelj kaže, kako so Nemci, Francozi, Lahi, Rusi dospeli do skupnega slovstvenega jezika; enak naravni zakon velja tudi nam. Nesmiselnost »Zorinega« jezika pojasnjuje z zgledi iz slovnice in iz slovarja. »Prašam tudi, ako bi se jeli po izgledu »Zore« ravnati, in bi se jel Čeh proti Srbu, Slovenec proti Poljaku, Poljak proti Rusu bližati, ter bi se bližali križem na levo in desno, ali bi ne bil velik Babel od Balta do Jadre, od Turov do Kamšadke?« Odločno zavrača tiste, ki pravijo, da nas je premalo, kažoč, da imamo že slovstvena dela, katerih slava nikdar ne potemni. »Izobrazujmo besedo ko doslej po narodu, z obzirom na stari jezik i narečja bratov, toda drže se pravih mej — i obljubim, da bodo naše bukve bolj na široko brane, kakor bi mešanica kedaj upati smela.« — Omenjaje životopisov, ki jih je priobčila »Zora«, meni, da bi bilo boljše, ko bi se bili opisali samo umrli rodoljubi. Tudi mu ne ugaja preobilo kadilo, ki ga je zažgala »Zora« nekaterim pisateljem. —

Podgorski se je mnogo bavil s slovenskim jezikoslovjem. Že l. 1850. je priobčil v »Sloveniji« (l. 2., 3. in 4.) z rodoljubno vnetostjo pisan članek: »Nove oblike«, v katerem brani in priporoča v prvi vrsti sedem oblik: 1. *om, oma* mesto *am, ama* pri imenih moškega in srednjega spola; 2. *ega, emu, em* m. *iga, imu, im*; 3. pri imenih srednjega spola naj se v množnem številu prilog z imenom enako sklanja; 4. priloge naj se v drugi in tretji stopnji vselej skladajo s spolom imena; 5. glagoli druge vrste na *nem* naj dobivajo *uti (otū), ul (ol)* m. *iti, il*; 6. *š* nadomesti dotedanji *š*, ako izvira iz *sk, st* ali sploh etimologija tako veli; 7. *da* naj se stavi m. *de*. Potočnik je v »Novicah« (1850) pobijal nekatere izmed teh oblik, nekatere pa smešil; toda uredništvo je k Potočnikovemu spisu pripomnilo, da ga je razveselil Podgorskega članek v »Sloveniji«, ker zagovarja stare oblike, vzete iz naroda, katrcim se nihče ne ustavlja, ne pa onih

ilirskih, ki so se jih posluževali nekateri pisatelji v I. tečaju »Slovenije«. Zasluženi »Odgovor sestavku ‚novo-oblikarski vihar‘ v 4. listu Novice« je prejel Potočnik v »Sloveniji« (1850, l. 11. in 12.), kjer mu je Podgorski izpodbil točko za točko. Razen 5. so vse druge oblike Podgorskega obveljale.

Epohalne važnosti za razvoj slovenskega jezika so njegovi »Slovníški pomenki«, ki so jih prinašale »Novice« l. 1862. (l. 10., 11. in 12.). V tej razpravi se peča z enklitikami, ali kakor jih on zove: z brezglasnicami. Povod temu spisu je bil Cigaletov članek o rečenih besedah v »Glasniku« i. l. Slovenščino so tedanji pisatelji zavijali in verižili, kakor se je komu ljubilo. Malokdo je pazil na besedni red. Cigale in Podgorski sta jih opozorila na to hibo. Poslednji piše v svojih »Slovníških pomenkih«: »Al prašal bo kdo: jeli je pa smeti besede postavljati, kakor bi se komu ravno zljubilo? Ni; ampak red besed zavisi od smisla, ki smo ga djali v stavek. Pravilo je to, da je prvo mesto v stavku najvažnejša beseda. Zatorej stavlja Slaven svoj glagol, ki mu je najvažnejša in najoblastnejša beseda celega govora, tako rad na prvo mesto. In mislimo, da ravno zato brezglasnice ne začenjajo stavka, ker nimajo naglasa, in torej nobene važnosti. Potem je zadnje mesto imenitnejše od srednjega. Sreda ima v stavku najmanjšo veljavo. Enklitikam ustanavlja Podgorski nastopna teoretiška pravila: »1. Brezglasnice ne začenjajo stavka, ne glavnega, ne pri-, ne podružnega. 2. Kadar se glavni stavek razpolovi po medstavku v dva konca, one ne začenjajo drugzega njegovega konca. 3. One stoje v obeh primerljajih precej za prvo, stavek začenjajočo samostalno besedo.« »Slovníške pomenke« završuje s čvrstim opominom slovenskim, nemščine polnim pisateljem zaradi rabe perfektnih in imperfektivnih glagolov.

V »Novicah« l. 1861. je brezimni pisatelj sprožil vprašanje »o slovenskem govornem (parlamentarnem) jeziku«, svetujoč: Izgovarjajmo svoj jezik, kakor ga pišemo. O tej stvari je povedal Podgorski v istem časniku l. 1862. (l. 17.) svojo misel v članku: »Še nekaj o parlamentarnem jeziku, in nekoliko medú pa tudi pelina za naše domače ljudi gosposkega in kmetiškega stanú.« Tudi on je zato, da se slovenščina tako izgovarja, kakor se piše, vendar pa si želi izjeme pri trdem *l*, učeč: »Govori sploh, kakor pišemo, samo soglasnica *l*, kadar stoji pred drugo soglasnico, ali pred polglasnico *e* v končnicah na *ec*, *en*, *ek*, ali na koncu besede, izrekuje se tudi kakor *v*; vendar se mora v vseh teh primerljajih glasnica ali polglasnica pred *l* stoječa popolnoma in jasno

izgovoriti.« Pisatelj jako toplo priporoča potem Slovincem, naj se odresejo tujščine; v občevanju naj neha tista polslovenska mešanica. Jezik naj ne obtiči v knjigi, stopi naj v rabo v zasebnem in v javnem življenju, zato priporoča Podgorski, naj se tam, kjer ni čitalnic, osnujejo slovenska govorna društva, v katerih bi se domorodci vadili slovenski govoriti.

»Še nekaj o fonetičnih zakonih našega jezika,« to je tehtovita razpravica v »Novicah« l. 1862. (l. 47.), s katero je spopolnil Podgorski v istem noviškem letniku priobčeni spis Janka Pajka »Nekateri fonetični zakoni našega jezika«, razmotrujoč rabo predlogov: *s, iz, vs, v in k*.

Obširno razpravlja Podgorski v istem letniku »Novic« (l. 49.—52.) »O členkih: *i, a, no (nv), ko (kv) in kar*«. On meni, da se nekaterih členkov brez potrebe ogibamo, druge pa marsikdaj krivo rabimo. O tem besednem plemenu je pisal tudi naslednje leto v »Novicah« (l. 50.): »Še nekaj o besedicah *an* in *ni*,« in ko se mu je v zadnjem listu »Novic« 1863 odzval Cigale s spisom: »Še eno o besedicah *an, anti, ni, niti*,« je izpregovoril Podgorski še enkrat o teh členkih v sestavku »Nadalje o besedicah *anti, an, ni, niti*«. (Novice 1864).

V razpravi »O slovenskem naglasu ali akcentu« (Novice 1863. l. 7.—9., 13., 14., 16.) je oral Podgorski celino. To polje je bilo dotlej še skoro popolnoma pusto. Napotilo ga je tjakaj pretresovanje o slovenskem parlamentarnem jeziku. Podgorski je pazno poslušal narod, kako govori po raznih krajih, prebiral je južnoslovanske pisatelje: Karadžića, Daničića in Antona Mažuranića, ki so pisali o naglasu, ter njih opazke primerjal z govoricco našega naroda in z naglaševanjem slovničarjev Metelka, Murka in Danjka. Našel je, da je »naglasak na slovenskem jugu, t. j. v narečjih kajkavskem, čakavskem in štokavskem, po svojem bitji, namreč v teži in meri besed samo eden in da se njih različnost, obstoječa v tem, da se naglasna teža razno izražuje, ravna v vseh treh narečjih po enem istem nepremeljivem pravilu.« Južnoslovanskemu naglasu je soroden ruski. Podgorski poudarja, koliko važnost ima naglas za izučevanje slovanskih narečij, kako koristi njegovo poznavanje pesniku, govorniku, jezikoslovcu, ki si marsikatero jezikovno prikazen more raztolmačiti le, če pozna naglas. On razločuje v slovenskem jeziku četreren naglas: 1. oster in dolg (grad); 2. oster in kratek (rad); 3. mehke in dolg (glava); 4. mehke in kratek (dala) — ter uči, kako in kedaj se premiče naglas, in omenja jezikovega ritma. Gorenjci se drže najčisteje jambovskega, Notranjci, Goričani, Primorci, Štajerci in hrvaški Slovenci pa

trohajskega ritma. Potem primerja pisatelj slovenski naglas s hrvaškim in srbskim ter odgovarja naposled na vprašanje: »Kteri slog se v slovenščini po navadi naglašuje?« Kakor Čeh naglašava vsaki prvi zlog besede. Poljak predzadnji, Nемеc zadnji, tako vlada sicer neka svoboda v slovenskem jeziku glede na naglaševanje, vendar pa se more reči, da slovenščina najraje naglašuje predzadnji zlog.

S svojim obširnim jezikovnim znanjem je priskočil Podgorski na pomoč Janežiču, ko je leta 1863. presnavljal svojo slovensko slovnico (prim. predgovor k 2. izdaji), kakor je prej kot pravnik na Dunaju podpiral Cigaleta, urejujočega »Občni državni zakonik« in vladni list. S Cigaletom vred je polagal temelj slovenskemu pravnemu slovstvu. Podgorski je bil marljiv sotrudnik drju Janezu Bleiweisu, ko je sestavljal prve slovenske srednješolske knjige — Slovenska gimn. berila I—IV (1850—1855), v katerih je objavil 16 spisov, ki jih podrobno našteva Josip Marn v »Jezičniku«¹⁾ XXX str. 22.—27. Nekateri izmed njih so ponatiski prejšnjih slovstvenih proizvodov Podgorskega, nekateri pa so sestavljeni ali prevedeni nalašč za rečene čitanke. Najlepše poezije našega pesnika je ponatisnil pozneje A. Janežič v »Cvetnikih«.

Mnogo je storil Podgorski za razvoj slovenskega časnikarstva. Sodeloval je pri »Sloveniji«, pri »Vedežu«, pri »Slovenski Bčeli«; podprl je l. 1854. dr. Bleiweisov Koledarček z životopisom: »Metod, slavenski apostelj«, vzetim iz Schmalcrjevih Slavische Jahrbücher; posebno pa je bil naklonjen »Novicam«; poleg gori omenjenih leposlovnih in jezikoslovnih spisov je objavil v tem najznamenitejšem slovenskem časniku brez števila politiških člankov. Važni so zlasti njegovi dopisi z Dolenjskega (»Novice« 1891), v katerih obsoja sedanje nezdrave razmere na Kranjskem.

Kako je Svetec deloval kot zastopnik svojega naroda v deželni in v državni zbornici, o tem bo poročala politiška povestnica naše domovine. Tu naj omenjam le še kulturnega delovanja Svetčevega v vrtu, »ki poln je ploda«, v vrtu, »ki po vsem domovji je razprostrt«. On je podpredsednik družbi sv. Cirila in Metoda, h katere sejam redno prihaja iz oddaljene Litije. »Slovenski Matici« je isto tako delaven odbornik, odkar se je pričela.

Kakšen je pomen Svetca Podgorskega v slovenskem slovstvu? Kot pesnik je vzbujal slovenščino; kot kritik je rešil slovenščino; kot

¹⁾ Razen »Jezičnika« je priobčil Svetčev životopis tudi »Slovan« 1887, str. 302. Ta list je priinesel tudi njegovo podobo.

jezikoslovec je skrbel za njen razvoj; on je pomagal ustvarjati naš sedanji parlamentarni jezik.

Rešil nam je slovenščino. Ko so jeli Majar, Macun, Razlag vvajati neko zmes iz raznih slovanskih narečij, jim je zaklical Podgorski: Stojtel »Slovenščine se trdo in zvesto držimo. Njene meje le najmanj prestopiti se skrbno varujmo, ter spremembo le želimo, ako ona narave slovenske ne rani. Torej smo tistim nasprot, ki nas v ilirstvu utopiti hočejo, dobro vedoč, da je takova poguba samih sebe ne samo nepotrebna, ampak tudi izobraženju našega naroda škodljiva« (Slovenija 1850, l. 4.). Tudi Podgorski hrepeni po knjižni slogi na slovanskem jugu, ona mu je »cilj naših literarnih želja in trudov« (Novice 1862, l. 52.), ali dospeti moramo do nje po naravnem, nikakor pa ne po umetnem potu.

Kako je ljubil kot dijak slovenščino, nam razodevajo njegove krasne »Misli o sprehodu«, natisnjene l. 1849. v »Sloveniji« (l. 46.). Z isto neugasno ljubeznijo deluje kot zrel mož za napredek slovenskega jezika, skrbeč celo za »narodne drobtine, da katera ne pogine«. Obogatil je »narodni zaklad« z obširno zbirko besed, nabranih med narodom krog Kamnika in Litije, ter podal prof. Pleteršniku lep prispevek slov.-nemškemu slovarju. Podgorski se vsekar poteguje za veljavo slovenskega jezika. »Kako bogat in gibčen, kako klasično lep je naš jezik« — kliče v »Nov.« l. 1863. l. 16. — »Kako malo je zaslužil, da smo ga toliko časa zanemarjali in okornemu tujcu se uklanjali.« On šiba razvado nemškovanja, ki je ukoreninjena celo med preprostim ljudstvom. Bori se zoper predsodek, da le tisti je učen, ki nemški zna. Ne; »jezik je le sredstvo, le posoda človeškega znanja. Ali kaj pomaga posoda, ako je prazna?« (Novice 1862, l. 17.).

»Obilo in z nevtrudno silo« je delal in še deluje Svetec Podgorski za svoj narod, zaslug je poln in vendar tako skromen. On radostno pozdravlja tuje nazore, kadar je prepričan, da izvirajo iz poštenega rodoljubnega srca.

Slika Svetca Podgorskega, ki smo jo razvili tu »Zvonovim« bralcem, ni popolna. Želja, ki jo v svojem in v imenu vseh rodoljubnih Slovencev izražamo, pa meri na to, da bi to slabotno, nedostatno sliko popolnil Podgorski sam s svojimi memoari iz one dobe, ko je jela bujno rasti slovenska lipa, ko se v njen les še ni zajedel črv nesloge, ko se pod njene gostoljubne veje še niso vrivali silniki, preganjajoč vsakoga, ki je domu in sebi in veri zvest.

Kmetiška ljubezen.

Spisal Premec.

(Konec.)

Dругi dan se je Anton zopet zbudil s težko glavo. Žena je poskušala na vse načine, da bi pripravila besedo iz njega. Toda zaman! On je gledal kar samo v tla, hodil nekoliko časa okoli doma, a potem odšel. Zopet ga ni bilo domov celi dan. Privlekel se je šele proti jutru . . .

V nedeljo je bilo. Na Rejčevino je privrelo popoldne, kakor po navadi, vse polno ljudstva, katero je posedlo mize pod orehi, pa tudi notranje prostore. Vse vprek je šumelo in vrvelo, da nisi slišal sanega sebe. Iz sosednje vasi je došel tudi harmonikar, kateri je začel raztezati in vleči svoj razpokani meh. Fantje so jo udrli drug za drugim za njim na skedenj, dekleta so mahoma vzrasla iz tal, in začelo se je rajanje in razgrajanje ter trajalo do poznega večera.

Došel je tudi Matevžetov France ter pripeljal s seboj Katrico. Ta se je sicer dolgo ustavljala, češ, da na Rejčevino ne pojde, toda na zadnje se je le vdala ter stopila med drugo mladino; a rdečica ji je zalivala lepo lice.

Anton je danes sam stregel svojim gostom. Žena mu je bila nekoliko obolela ter ostala v svoji sobi. Naklonilo ji je bolezen največ Antonovo vedenje in njegov čudni preobrat . . . Včeraj, ko je bil prišel vinjen domov in je stala zibel z otrokom v veži nekoliko na poti, jo je sunil z nogo, da je butnila z vso močjo ob zid, in da je otroče, prestrašeno iz spanja, začelo kričati na vse grlo. Anton pa se je hripavo zasmel in siknil besedo: »Pankrt«!

Žena, ki je bila v tem trenutku prihitela, je slišala to ter prebledela. Zdaj je šele vedela, kaj pomeni ta nenadni preobrat Antonov. Boječe se je stisnila k zidu, tolažila dete ter je odnesla v sobo, ki jo je zaklenila za seboj. Tam pa se je vrgla na posteljo in ihtela je, da se je krčevito treslo celo telo.

»Oh, kako sem nesrečna, silno nesrečna!«

V nedeljo pa ni mogla vstati.

Anton se je danes dobro zdržal vina. Z deklo sta nosila gostom pijače in jedil.

Tedaj je pa zagledal Katrico s Francetom; zaskalelo ga je, kakor bi ga bil kdo nenadoma dirnil z nožem prav okoli srca. Stisnil je spodnjo ustnico pod zobe, da je izginila vsa kri iz nje. V očesu pa mu je tako čudno zažarelo! . . . V istem trenutku je pa slišal tudi od bližnje mize ta-le pogovor, ko sta se dva vaščana poluglasno menila:

»Kaj, ali nisi še slišal, kar ve že vsa okolica? Stari jo je Antonu dal samo zaradi tega, ker se je bila spečala s hlapcem!«

»Oh — ubogi Anton! Ta zaslepljenec!«

Antonu se je stemnilo pred očmi; mehanično je sedel na bližnji klop, pa kar zopet vstal ter taval proti hiši. Tam je na omari pograbil velik kozarec in stopal z njim nizdoli v klet. Tam je primaknil nizek stol k sodu, odmašil pipo, da se je rujno vince zaiskrilo v svetlem kozarcu in zadišalo kakor roža. In izlil je poln kozarec vase. Teklo je, kakor na živo apno! »Ha, še en kozarček! Še enega, še enega!« . . . Kmalu mu je bil obraz rdeč in zalit s krvjo, oči so se mu izbulile, in ko je stopal proti vrhu, še je moral oprijemati. Dekla ga je že dolgo iskala. Nekateri so hoteli plačati, da bi odšli.

»Danes nobeden nič ne plača, nobeden! Kdor hoče še piti, naj ukaže!« je vpil Anton, opotekajoč se od mize do mize.

Ljudje so se spogledovali, se muzali, še drugi so se glasno smejali, tretji pa so si začeli sikati v ušesa, da je norec; a fantje, kateri so med tem rajali in ukali, so prihiteli, zaslišavši to ugodno novico, na plano, vzdignili Antona na roke ter ga nosili gori in doli, kričeč: »Bog živi našega Antona!« Oni, kateri so stali za njim, pa so mu kazali nosove ter si s prsti trkali na čela, češ, tam ni vse v redu pri tem človeku . . .

Gori pri oknu se je pa v tem prikazala ženska podoba. Bila je Marjeta, njegova žena. Ko je videla, kaj se godi, ji je izginilo iz obraza še ono malo krvi, kar je je bilo. Oprijela se je stola, se stisnila v dve gube ter obstala kakor mrtva . . .

»Ju, ju-u-u-hu-hu!« se je glasilo od spodaj gori, posamezno, v dveh, v koru . . . »Ju-u-ju-u-hu!« . . .

* * *

Bilo je pozno po noči. Na Rejčevini je bilo že vse tiho. Ljudje so se bili razšli, fante je bilo pa še slišati na vasi, zdaj na enem koncu, zdaj na drugem. To pa že ni bilo več petje, nego rjojenje kakor v zverinjaku. Vmes se je mešalo pasje lajanje, mačje mijavkanje — oj, to idilično vaško življenje!

Naposled pa je vse potihnilo, in marsikateri počitka potrebni vaščan se je globoko oddahnil ter se obrnil, da bi sladko zadremal . . .

Anton je sam sedel pri mizi pod orehom. Glavo je podpiral v roci; tedaj pa se ga je hipoma pelastilo strastno hrepenenje po — Katrici. Samo še enkrat bi bil rad govoril z njo, samo še enkrat ji pogledal v globoke oči! Potem, če treba, bi rad tudi umrl! —

Na nebu je tiho plaval mesec, se skrival za oblake, kakor bi ga bilo sram, se zopet prikazoval ter zvedavo pogledoval skozi mala okenca, občudujoč vaške krasotice na skromnih ležiščih.

Tudi v Katričino nizko sobico se je prikradel ter ji je zrl naravnost v blede, krasni obrazek. Kako mirno je ležala! Razgaljena levica ji je visela ob robu doli črez posteljo, a desnica ji je rahlo počivala na bujnih, kipečih, samo napol odetih prsih. Na koncu postelje pa je izpod odeje radovedno gledal konec drobne, kakor izklesane nožice, vredne, da bi služila v model kakemu kiparju. Tako je rahlo dihala, da so se prsi komaj vzdigovale.

Toda hipoma se je sklonila pokonci. Zazdelo se ji je, kakor bi bilo zunaj pod oknom nekaj zaropotalo, in ta šum jo je zbudil. In res, zopet! In zopet! Kar se ob oknu prikaže moška glava.

»Tek, tek, tek,« zaropče na šipe.

Katrica stopi na rahlo iz postelje, da bi odprla okno. Menila je, da je prišel Matevžetov France, kakor ji je bil obljubil sinoči.

Počasi odpira okno . . . Toda v tistem hipu zopet nekaj zašumi, kakor bi bil kdo z vso silo od spodaj stresel lestvo. V tem trenutku izgine od okna tudi glava, in zdelo se ji je, da se vali človeško truplo po lestvici nizdoli proti tlom.

Prestrašena skoči od okna in smukne pod odejo. Zunaj je bilo zopet vse tiho.

Okoli hiše pa v tistem hipu zavije — Matevžetov France ter zbeži po vasi navzgor, kakor bi ga kdo podil. Prišedši domov, plane naglo na svislj ter se zarije v seno.

* * *

Ko je šel drugo jutro na vse zgodaj cerkovnik zvonit dan, je moral mimo Rožanove hiše. Počasi je stopal stari mož proti cerkvi, ne gledajoč na desno, ni na levo. In tako se je zgodilo, da je nena doma zadel z nogo ob človeško truplo. Sklonil se je ter začel. čudeč se, tipati dozdevnega zaspanca. Tedaj pa je zagledal tudi ob hiši prislonsjeno lestvico, in hipoma se mu je zdanilo v glavi.

»Aha, aha, to je pa kaj družega! Hm, hm, ta pokvarjeni svet!«

Oni na tleh pa se ni genil. Tedaj ga je starec obrnil, da bi videl obraz. »Ježeš — Marija — Rejčev Anton! In nobenega življenja ni več v njem!« —

Kolikor so ga mogle nositi stare noge, je hitel do soseda; tam je sklical ljudi, in kmalu je bila gneča okoli mrtveca. Ugibali in ugibali so, kako se je ponesrečil, a sodba je bila kmalu sklenjena.

»Kaj pa je iskal okoli deklet? Prav se mu godi! In še oženjen je bil ta ničvredni človek!«

Komisija, katera je popoldan dospela v vas, je »konstatovala«, da si je bi Anton zlomil tilnik.

Tretji dan so ga pokopali.

* * *

Katricco je grozna smrt tako presunila, da ni mogla več ostati v očetovi hiši. Tudi Matevžetovega Franceta ni mogla več trpeti. Odsšla je v Trst in tam stopila v službo. Pravijo, da se je tam poročila z nekim železniškim čuvajem. —

Rejčevina je prišla v last tujim ljudem. Marjeta ni Bog ve kako žalovala za Antonom. Predno je minilo leto, se je poročila s Tinetom, ki je bil nekdanj za hlapca pri njenem očetu ter se je bil po smrti njenega moža kmalu od nekod priklatil.

Toda govore, da tudi ta zakon ni srečen!

Posvečenje.

Ko vze človeku raj prvotni
Bog milodarni in dobrotni,
Dal njemu v kletu odškodnino
Blestečo zlato je kovino.
In ne spozna te kletve svet,
Za zlate zvonke strastno vnet,
Čeprav izvor so vseh nezgod,
Sovražnih besov bujni plod
In seme, koje skrb in strast
Rodi v pogibelj in propast! —
Ne klanjam bogu se sveta;
Kaj mar mi srebra in zlata
In če mi niso naklonile

Zakladov rojenice bile;
Saj v srcu hranim jaz zaklad,
Ki vreden več je tisočkrat,
Kot svetli biseri blesteči
In zlat mamljivo vam zveneči. —
Zaklad moj — pesmi srebročiste,
Glasovi duše moje vi ste! — —
In duše moje ti uzor,
Bogastva mojega izvor,
Jaz v venec hočem pesmi zbrati,
Ti v dar nevestni dijamem.
Ne boš pa ti kot v talmi-zlati
V nakitu zdela se le-tem? —

Ž. L. Mozirski.

Herbard X. Turjaški. (1613 — 1669.)

Spisal Ivan Steklasa.

(Konec.)

Leta 1664. so kristjani zmagali Turke prav sijajno pri Sv. Gothardu na ogrsko-štajerski meji. Cesar pa je vkljub temu sklenil s Turki za Ogrsko in Hrvaško tako sramoten mir, da so se proti temu krepko izjavili ogrski in hrvaški velikaši. Posebno žal je bilo Petru Zrinjskemu, da je cesar sklenil tako brzo toli nepovoljen mir; kajti bil je zbral do 16.000 mož najboljše hrvaške vojske ter je hotel z njo udariti čez Savo v Bosno. Z Bošnjaki se je bil dogovoril že poprej, da jim pride pomagat, da se osvobode tja doli do Belega grada. Vse je bilo že za napad pripravljeno; kar sklene cesar iznenada mir, in vsa lepa osnova se je razbila. »Bog nam je bil dal sovražnika v roke,« pravi Franjo Frankopan, »ali kar na mah, da ni nihče niti slutil, je sklenil cesar najsramotonejši mir na propast in strah vsega krščanstva.« Kako razdražen je pač bil Peter Zrinjski, da ni smel udariti na Turke! Vrhu vsega tega je dne 18. novembra istega leta brata Nikolaja raztrgal merjasec blizu Čakovca, kjer je bil na lovu z odlično hrvaško gospodo. To je bila grozna nesreča za Hrvaško; kajti Nikolaj ni bil samo velik junak, nego tudi umen državnik, ki je znal braniti pravice svoje domovine na vsakem mestu, a še posebno na cesarskem dvoru na Dunaju. Zategadelj se tedanja dvorska stranka ni mnogo zmenila za smrt tega junaka; mnogim svetovalcem je bila brž ko ne celo všeč. Tudi Petra so zdaj manj spoštovali; najboljši dokaz za to je to, da so ga sicer imenovali za bana že leta 1665., a vmestili so ga šele leta 1668., četudi je hrvaški zbor prosil vsako leto, naj se vmesti. Zapovedništva na Krajini pa mu niso hoteli vzeti zato, ker so se bali Turkov, katerim je bil le Peter kos. Herbard X. je bil radi tega nevoljen ter je Petra črnil na cesarskem dvoru, češ, da se Avstrija radi njegove bojaželjnosti zaplete v vojno s Turki, če ostane še kaj časa podzapovednik na Krajini.

Ravno v tem času so začeli na cesarskem dvoru razpravljati prav resnobno vprašanje, kako bi se dalo v prihodnosti živeti s Turki v miru. V zapadni Evropi so se namreč snovale nevarne spletke radi nasledstva na Španskem. Avstrijski ministri so hoteli imeti na to stran proste roke, in zategadelj so se protivili vsakemu sokobu s Turki.

Tako so se križale osnove avstrijskih ministrov in bana Petra Zrinjskega, ker je le-ta gorko želel, naj bi se nadaljevala vojna s Turki. »Z velikimi in plemenitimi idejami je prispel ban na dvor,« je sporočil večkrat beneški poslanec z Dunaja svoji vladi; »bana navdaja goreča želja, da bi zvršil imenitna dela ter proslavil krščanstvo, in ne more mirovati, ko vidi toliko lepe zemlje neobdelane zaradi večne nevarnosti pred Turki. Rad bi s pomočjo beneške vlade odklonil to nesrečo od Hrvaške, in zato je rad dokazoval na zemljevidu beneškemu poslancu, kako lahek bode Turkom prelaz na Laško, če Turki osvoje neka hrvaška mesta.«

Peter Zrinjski bi bil najraje cesarja samega pridobil za svoje namene ter pregovoril dvor za vojno s Turki. A nikoli ni prišel na cesarski dvor, da ne bi posetil tudi beneškega poslanca ter ga nagovarjal za zvezo beneške republike s Hrvaško. To prijateljstvo med poslancem beneškim in banom hrvaškim sta utrjevala zlasti dva članka, o katerih se je sploh govorilo, da se nahajata v mirovni pogodbi vašvarski; po enem izmed tistih dveh člankov ne bi smela Turška pomagati Ogrski proti cesarju, a po drugem naj bi bil Turkom dovoljen prelaz skozi Hrvaško na Laško. Splošna nevarnost bi po teh določilih zapretila Hrvaški in Benetkam.

Na cesarskem dvoru so dobro vedeli za osnove Petra Zrinjskega ter so ga smatrali zategadelj za svojega protivnika. To in pa obrekovanje Herbarda X. je bolelo Zrinjskega, in leta 1667. se je potožil radi tega in radi sužnja Čengića samemu knezu Lobkovicu. Ni čudno torej, da se je Peter Zrinjski kesneje udeležil usodne zarote, ki je upropastila njega in njegov rod (l. 1671.).

Poslednja leta sta namestovala Herbarda X. Turjaškega v krajski službi velika stotnika baron Ivan Jakob Prauk († 9. febr. l. 1666.) in grof Friderik Zavrl (Sauer), slednjič tudi nesrečni Franjo Kristof Frankopan. Pri vsaki večji nevarnosti, ki je zapretila od Turkov, je prihitel na pomoč vselej tudi Peter Zrinjski.

Ko je prišel cesar Leopold I. leta 1660. v Ljubljano, je prispel tjakaj tudi Herbard X. Njegov brat Vuk Engelbert, takrat deželni glavar kranjski, je šel cesarju naproti do Tržiča; Herbard X. pa je pričakoval s kranjskim plemstvom deželnega kneza pred Ljubljano samo, in tu ga je lepo nagovoril v šatoru med najodličnejšo gospodo. Cesar se je zahvalil s prijaznim nasmehom, in potem so mu poljubili roko vsi prisotniki. Z ljubljanskega grada je naznanil potem strel, da je cesar stopil v mesto.

Pri tem slovesnem vходу so se posebno odlikovali Herbardovi vitezi, katere je bil pripeljal s seboj iz Karlovca. Bilo jih je 150, a vodil jih je Krištof Delišimunović. Vse jih je občudovalo radi krasne nošnje. Konji so bili pokriti s podsedlicami, ki so bile vezene s zlatom in srebrom, vitezi pa so bili v narodni nošnji s kučmami, nakičenimi s perjanicami in črez ramena s tigrovimi kožami. V desni roki so držali dolge, s svilenimi viticami ovite sulice. Tako je bila pri velikih svečanostih po navadi opravljena telesna straža, ki je spremljevala glavnega zapovednika krajinske vojske. Valvasor omenja (X. 373—374), da so pred to četo po hrvaški navadi igrali na turški način štirje muzikantje, namreč dva piskača in dva bobnarja; to je bilo seveda za tujce nekaj nenavadnega. —

Po trditvi Valvasorjevi je potrošil Herbard X. mnogo denarja za vohune. S tem se ni samo prikupil prebivalcem krajinskim, nego je tudi dobival mnogo važnih poročil iz turških krajev, posebno kadar so se Turki pripravljali za vojno. Kako je narod radi tega čislal Herbarda X. še več let po njegovi smrti, kažejo zgoraj omenjene besede, katere je slišal in zapisal¹⁾ Valvasor sam, ko se je nekaj časa mudil na Krajini; tjakaj je namreč zahajal iz Metlike, kjer je bil nekaj časa vojaški zapovednik. Po našem mnenju so bili ti častilci Herbardovi krajinski vojaki in Vlahi, katere so takrat krajinski generali prav radi rabili za vohune; ob enem so jih vabili tudi z denarji na svojo stran ter jih ščuvali proti hrvaškim vlastelinom, ki so se krepko upirali naseljevanju tega nestalnega življa po Hrvaškem. Med temi vlastelini so bili tudi Zrinjski in Frankopani, ki so imeli takrat na Krajini največ posestva. Je-li potem čudno, da niso mogli s Herbardom X. živeti v slogi?

Herbard X. je umrl 28. malega travna leta 1669. v 56. letu svoje starosti.²⁾ Pokopan je bil z velikim sijajem v Zagrebu v tedanji jezuviški cerkvi sv. Katarine na levi strani pri oltarju sv. Ignacije, kjer se mu je ohranil nadgrobní spomenik do dandanes.

¹⁾ Valvasor je zapisal omenjene besede v pokvarjeni hrvaščini tako-le: »Kaku ga jmmes bres plakanja?«

²⁾ Po Valvasorju je umrl Herbard X. leta 1668. v 55. letu svoje starosti; po njem sta to krivo letnico zapisala tudi Avgust Dimitz (*Geschichte Krains* IV. 28.) in Peter Radics (*Herbard VIII.*, str. 79.).

Vzor.

Spisal Roman Košir.

(Konec.)

tiri leta se poslej nismo videli. Mene je zanesla usoda na gimnazijo na Koroško, doktorja Janka pa na Štajersko.

Ko pa sva postala definitivna gimnazijska učitelja, on v M., jaz pa v Trstu, sva se po naključju sešla zopet . . . V Ljubljani so otvarjali novo deželno gledališče. Udeležil sem se otvoritvene predstave. Sedeč v parterju, sem pa nenadoma zagledal v pritlični loži svojega kolega. V istem hipu me je zagledal tudi on; živahno mi je pomigal z roko, naj grem takoj k njemu. Šel sem. Ko pa sva si po tolikem času zopet gledala iz oči v oči, sem ostrmel; zelo se je bil izpremenil. Dočim je bil Janko prej močan, zdrav, rdeč in skoro rejen, se mi je videl sedaj prepadel, bledikast, rumen, kakor da ga mori sušica . . . Tudi gospa Elza je bila v loži. A kakšna! Razvila se je v bujno, silno zajetno žensko. Oči, lasje in zobje pa so bili neizpremenjeni, še vedno čarobni.

Moral sem ostati pri njiju.

Po zvršetku igre sem ju spremil do doma. Gospa Elza je šla počivat, dr. Janko pa me je spremil v hotel. Ondi sem ga vprašal:

»Ali si srečen?«

»Nepopisno — neizrečeno,« mi je odgovoril. »Moja ljubezen do Elze raste z vsakim novim dnevom — takisto njena do mene. Ah, prijatelj, ona je tako blaga, tako skrbna, tako sladka ženka, kakršne nima svet. Vsaki večer hvalim Boga na kolenih, ker mi je podaril ta vzor poštene soproge. Zares: čisto kakor sneg sem jo prejel v svojo hišo in čisto si hočem ohraniti do groba.«

Ni mi je mogel prehvaliti. Povedal mi je, da se on vsemu izogiblje, da ne hodi v nobeno družbo, da se ne bavi z nobeno drugo stvarjo, kakor s svojo ženo, pri kateri je vse ure, katere mu ostanejo proste izven šole.

»V njeni družbi se čutim najsrečnejšega!« mi je zatrjeval. »Kaj mi more podati boljšega tuja družba, kjer se pijančuje ali igra! — Elza je veleizobražena v vsej svetovni literaturi, a čita tudi vso politiko; pomeniva se torej lahko sama o vseh rečeh. Ker sva v vsem složna, se mi vrhu tega ni treba vsaj nikdar jeziti . . . O, prijatelj,

poišči si še ti tak zaklad, kakor je moja Elza, in prepričaj se sam, da ni nič lepšega od srečnega zakona!»

Kar pa se je spomnil, da bi mu utegnil morda jaz ugovarjati, češ, da nimata nič otrok. Dejal je torej:

»Res je, da sva se prvi dve leti žalostila, ker nama ni Bog dal nič potomcev. No, potolažila sva se radi tega sedaj že popolnoma. Zadovoljna morava biti, da sva tako srečna drug z drugim . . . sicer bi bilo res preveč sreče! Zdrava sva, ljubiva se, brez skrbi živiva . . . več si želeli, bi bilo skoro greh . . .

Potem pa je še dostavil:

»Sicer pa sedaj vzamem v hišo siroto, prav nadarjenega in lepega dečka ter ga celo posinovim, ako mi bo ugajal . . . Moja Elza se včasih vendarle dolgočasi, kadar sem v šoli. Zato me je prosila, da prevzamem z njo vred nadaljnjo odgojo malega Riharda, ki mora živeti brez matere pri tujih ljudeh.«

»Kaj je bila Rihardova mati?« sem vprašal, ginjen tolike plemenitosti prijatelja Janka.

»Hišna pri baronu A. na Dunaju. Umrla je v otročji postelji, ko se je bila ponesrečila s svojim ženinom — baronovim kočijažem . . .«

Ko sem ju drugi dan pred svojim odhodom v Trst posetil na domu, sem se z nova uveril, da sta Elza in Janko idealen zakonski par, katerima po adoptaciji sirotka Riharda ne bo nedostajalo prav nič več do popolne sreče. Želeč jima dolgotrajnost te sreče, sem se poslovil. Krasna gospa Elza pa me je povabila z najlepšim smehljajem svojih dražestnih ustnic, naj ju posetim zopet, če pridem kdaj mimo; jaz pa sem ji to obljubil z veseljem. — —

In zopet sta bili minili dve leti zatem. Odpravljal sem se na velike počitnice. Hotel sem jih prav vrlo dobro izkoristiti, zato sem bil sklenil, da pojdem najprej za štirinajst dni — dokler še ne bo prehode vročine — na Dunaj k svoji omoženi sestri; potem se pomudim par tednov na Bledu, zatem pojdem domov, končno pa se oglasim pri prijatelju Poljancu.

Ko pa sem zapuščal svoj zavod v Trstu, me je srečal šolski sluga Karlo.

Karlo je bil rojen Italijan, mlad mož, kakor oglje črnih, svedričastih las, temnih, živih oči in lepih, koketno navihanih brčic. Prisodil bi mu nekaj nad trideset let.

Pozdravil me je, kakor vselej, izredno vljudno, ob enem pa elegantno zavihtel svoj beli klobuček nalik dunajskemu kavalirju.

»Zdravi, Karlo!« sem ga nagovoril.

»Mostro! Vi že odhajate, gospod profesor!« se je čudil Karlo.
»Želim vam najlepših počitnic.«

»Nadejam se i sam najlepših,« sem mu odgovoril. »Zlasti na Dunaju in na Bledu mislim . . .«

»E, perdio, na Dunaj pojdete? Hotel bi z vami, signor . . . ah, če bi smel!«

Počehljal se je za ušesi in napol turobno, napol šegavo zrl pred-se.

»Naj li koga pozdravim v vašem imenu?« sem ga vprašal šaljivo.

»Osteria, za eno bi hotel res vedeti, ali je še ondi . . . samo za eno,« je dejal zamišljeno. Zamahnivši z roko, pa je pristavil: »Pa kje bi jo človek iskal? Izginila je brez sledu, brez tiru . . . In vendar madonna! — Krasna je bila, da je ne pozabim do smrti.«

»In kaj je bila?«

»Učiteljica, signor; eh, fina, elegantna dama,« mi je odgovoril.

»Skupaj sva služila v isti hiši. Dio, dio, to so bili časi! Lazila sva z gospo po svetu iz kraja v kraj; zapravljali smo denar po Evropi, Aziji in Afriki. Diavolo! Saj smo lahko, ko je bil baron milijonar! — Jaz sem bil tedaj še mlad in — smem reči — tudi lep dečko. Vraga, ljubic sem imel kakor tisti Leporello — na vsakem prstu dve. — Ona pa je bila dvajsetletno devče — lehkomišelná ter je strastno tičala neprenehoma v zaljubljenih romanih, pa potrebna je bila ljubezni kakor na suho vržena riba vode! In to sem vedel jaz dobro; zakaj žensko spoznam z enim pogledom . . . Iskal sem prilike, dolgo, dolgo zaman . . . obupal pa nisem. Vsakdo je tepec, kdor obupa pri ženski! In našel sem priliko — o, madonna! — našel. — Signor, takrat sem šele spoznal, kaj je ženska strast! O krasne, divne noči v Carigradu! — Minile so prenaplo . . . Iz Carigrada smo se peljali v Aleksandrijo, tam pa smo bivali ločeno, ker ni bilo prostora v hiši za vse. Jaz in neka stara dekla, ki je bila že petnajst let v baronovi hiši, sva morala stanovati drugje, ker sta prišla za nami tudi mladi baron in njegov ,profesor'.«

»Mladi baron? — kako mu je bilo ime?« sem naglo vprašal.

»Robert . . . ali ,Robi', kakor smo ga klicali,« je odgovoril Karlo.

»Kako se je pa pisal tisti ,profesor', ki pa pravzaprav ni bil res, to sem že pozabil . . . Toliko pa je istina, da je bil Madjar, in da se mi je radi njega gospodična izneverila ter se obesila nanj. Br! Proklete babe! Vse so enake — gosposke in kmetiške — zvestobe ne poznajo! Nu pa, saj je tudi prav tako. Maledetto, vedno ene in iste ljubezni se človek naposled tudi naveliča, naj bo še tako lepa in sladka!

— Tako torej tudi jaz ne bi bil nikdar nič rekel, če bi me bila pozneje pustila na miru.«

»Pa vas ni? — Kaj vraga!«

»Dio santo, ni me!« je zaklel Karlo. »In vsled tega sem izgubil najboljšo službo, katero sem kdaj imel.«

»Kaj mi pravite! Radi nje ste izgubili službo pri baronu? — Kako pa je to vendar bilo?«

»Ecola. V Egiptu smo ostali skoro tri mesece; delali smo izlete ob Nilu, dokler ni minila zima v Evropi. Potem smo se vrnili h gospodu na Dunaj. In jedva je preteklo še tri tedne, ko je nastal v hiši vihar, kakršnega si ne želim doživeti nikoli več . . . Gospa je obdolžila krivde ‚profesorja‘ ter mu odpovedala takoj službo — on pa je obdolžil mene ter v dokaz pokazal baronici gubernantino pisemce, katero mi je bila pisala še v Carigradu, a sem je bil menda po nevedoma izgubil, da je je našel oni. Baronica je tedaj meni odpovedala, pa z nova vzela ‚profesorja‘ v hišo . . . Nu, tudi jaz sem imel zoper ‚profesorja‘ cel kup dokazov. Posledica vsega pa je bila ta, da je bil ‚profesor‘ še v drugič odslovljen — z nama pa tudi uboga gubernanta, ki si poslej ni vedela nikamor pomagati. Sirota je bila! — Meni se je tako smilila! A kaj, pomoči ji nisem mogel; iskati sem si moral sam nove službe.«

»Ali je niste pozneje nikdar več videli?« sem ga še vprašal.

»O pač! Dio mio, na jako žalostnem kraju: v javni dunajski bolnišnici na dvorišču. Madonna, kakšna je bila! Prej močna, bujna in vesela — tedaj pa obupna in sama kost in koža! Veliko je prebila. Tudi lakote menda! Ubožica! — Prosil sem jo, naj mi odpusti, in odpustila mi je vse. Eh, dobro dekle je bila! Pa pametno, prebrisano, da ji ne poznam para . . . Ali veste, kaj je naredila?«

»Kaj li?«

»Poleg nje je ležala kmetiška dekla s svojim otročičem, ki je bil krščen za Riharda.«

»Za Riharda!« sem vzkliknil, strmeč. »Za Riharda pravite?«

»Nu, da, za Riharda . . . pa zakaj se temu tako čudite?«

»O, nič, nič. — Zdelo se mi je tako neverjetno, da bi imeli kmetiški otroci tako ime,« sem legal. »Pa kaj je bilo z Rihardom?«

»Umril je.«

»Umril?! — Ni mogoče.«

»Da, da, umrl je isto noč kakor njegova mati. Eh, izvestno je bil tega vesel njegov gosposki oče! — Toda sedaj pride Elzina — maledetto! — da, Elzina zvijača. Čujte, kaj je storila! — Ko je videla,

da je dekla mrtva, je segla pod njeno zglavje ter vzela iz snopiča različnih papirjev Rihardov krstni list ter ga skrila.

»A čemu?«

»Ha, tudi jaz sem jo vprašal: čemu? — Ona pa se je lokavo nasmejala, češ: »svojega Jana oddam na deželo z imenom Rihard ter se izdam le za njegovo sorodnico . . . To mi bo koristilo, ko si bom iskala nove službe, in tudi še morda pozneje katerikrat . . . Oh, ženske so zvite! Vedno vam padajo na noge kakor mačke, in gladke, urne so vam, da znajo ulti tudi skozi najmanjšo vrzelco, katero jim še pusti usoda . . . Elzi sem dal tedaj še par goldinarjev kot star prijatelj, in v prijateljstvu sva se poslovila . . . Videla pa se nisva pošlej nikdar več. Jaz sem dobil službo v Gorici, od ondi pa sem prišel semkaj. — Da bi se Elzi le vsaj tako godilo, kakor se meni! Želim ji še vedno najboljše sreče, saj oni dnevi v Carigradu mi ostanejo navzlic vsej nesreči, katero so mi rodili za hip, vendarle nepozabni!« . . .

Tako je govoril šolski sluga Karlo. — Poslovila sva se. —

Ko pa sem se oglasil letos avgusta meseca pri svojem prijatelju Janku, sem našel v njegovi hiši že posinovljenca: krasnega vitkega dečka gostih črnih, svedričastih las, ognjevitih, silno živih oči in temne polti. Star je bil menda okoli devet let.

»Evo ti našega sinka!« mi ga je predstavil prijatelj, še bolj suh, medel in bolehnješe barve. »Vse je šlo prav gladko. Elza je dobila njegov krstni list — mati je mrtva, a oče se je izgubil. — Varuh pa je bil vesel, da je rešen odgovornosti. In sedaj je moj pa Elzin!«

Ljubeznivo ga je božal po kodrih ter mu poljubljal lica.

»In prekrstili smo ga tudi že!« je pristavila lepa gospa profesorica, vsa srečna, da ima tako vrlega moža in tako čilega — sina. »Ime mu je Rihard; midva pa sva mu pridejala še ime Janko, in tako ga kličemo . . .«

Preživel sem potem par divnih dni v hiši prijatelja Poljanca, ki mi je še neštetokrat zatrjeval, da je njegova Elza »angel, vzor so-proge in — matere, kakršne nima svet . . .« In z nova in z nova mi je prigovarjal, naj se oženim, da bom še jaz »tako vsega zavidanja vreden mož in oče« . . .

Jaz pa sem — molčal.

Anton Aškerc.

Spisal Ivan Cankar.

(Konec.)

III.

Aškerc je v svojem ustvarjanju realist, zato slika edino po naravi. Osebe z obrazi, izpačenimi od pohotnosti, sebičnosti ali trpljenja, niso karikature — to smo mi vsakdanji ljudje, ponižni pesnikov publikum . . . On ni postavljaj nalašč pred, vsako okno črnega zidu in podenj smradljivega dvorišča, a tudi ni mogel prikriti vsake zaduhle sobe in raztrgane suknje; zapovedati ni mogel solncu, naj posije skozi sive oblake, in zato ni njegova krivda, da je na svetu premalo svetlobe. Kogar je hotel slikati, mu ni priporočil, naj si prej obleče frak in natakne bele rokavice ter naj se mu predstavi s sladko smehljajočim obrazom; ne — zalotil je svoj ljubeznivi objekt v najnaravnejših situacijah, in ni mu obračal obraza na to ali ono stran, tudi mu ni postavil za hrbet ozadja: melanholične narave s temnim gozdom, izza morja vzhajajoče lune in belih oblakov na večernem nebu . . . In pesniku so hudo zamerili, da vsega tega ni storil.

Ko so v Peterburgu prvokrat predstavljali Gogoljevega „Revizorja“, je sedel genijalni ruski satirik med svojim radovednim občinstvom, in pot mu je stopal na sence; kajti on je poznal svoje delo in — svoje ljudi, kakor nihče drugi. Začetkoma so se talmi-literati, šablonski kritiki in debeli dostojanstveniki smejali, a kmalu so se začuli glasneje in glasneje klici: „To je pretirano, to je farča, to so karikature!“ . . . Satira je propadla . . . A recimo, da bi bil podal Gogolj tedanjemu občinstvu namesto realistične slike neverjetno burko à la Kotzebue ali Nestroy — to bi bilo ploskanja, in nikomur niti na misel ne bi bilo prišlo, da gospod pesnik pretirava. Piši in poj, kar in kakor hočeš, le resnice nikar. Da smo umazani, to je res, a ne slikaj nas takih! . . . Turgenjev je prišel ob milost svojega občinstva, ko mu je podal „Otce in sinove“; ker pa ni bil tako mehak kakor njegov pohlevni učitelj, je ošibal v „Dimu“ svoje rojake v odgovor na mnogo očitane in psovanje . . . Tretjega ruskega realista, Dostojevskega, so proglasili začetkoma njegovega delovanja za — blaznega . . .

A to je bilo na Ruskem, kjer je literatom proti našim razmeram prava obljubljeni dežela.

Pri nas očitajo realitom, da so prišli za petdeset let prezgodaj. Naša literatura naj ostane za zdaj še „deviška“, naj se nekaj časa še ogiblje istine, naj se ji bliža le polagoma, po prstih, da se nedolžni narod ne preplaši in ne vznemiri, če mu brezobzirni realisti nenadoma pomole zrcalo pred nos. Vzgojimo naj se sami, slovenska literatura naj vzraste iz naših tal in naj se razvija sama ob sebi, kakor ve in zna . . .

Ti branitelji „devišstva“ v naši literaturi ne pomislijo, da so srkale njene korenine sok iz nemške zemlje, da so gledali čez mejo bolj ali manj skoro vsi naši literati, kadar so prijeli za pero. Prešeren, izmed vseh naših pesnikov še najbolj naroden, je hodil za Petrarko, včasih za nemškimi romantiki in za Byronom, dasi je pri vsem tem obdržal veliko svoje moči in izvirnosti. Levstik, kot pesnik često ni imel nikakršne samostojnosti; v pesmih iz iste dobe se opoteka včasih na vse mogoče strani: tu je Goethe, tam Platen, tu Heine, tam Uhland; če bi bile njegove pesmi brez podpisov raztresene po svetu, bi jih živ človek ne prisodil enemu samemu pesniku; k večjemu bi jih spoznali po nekaterih originalnih izrazih. Izviren je ostal samo v svojih satirah. Cimperman se je ves vsesal v Rückerta, dasi je obdržal v polnem obsegu svojo — suhoparnost . . . Takisto je z mnogimi drugimi našimi poeti in s slavljenimi in neslavljenimi literati. V nas samih se ni rodilo nič novega, izvirnega. Idealizem, romantika, realizem, vse bi se bilo rodilo, razvilo in propadlo čisto tako lahko brez nas. Mi smo duševno tako priklenjeni na svoje sosede in na ves zapadni svet, da stopicamo za njimi, kamor se obrnejo. Realizem smo poznali že davno prej, predno so ga začeli obdelovati tudi naši literati. Previde francoskih in ruskih romanov smo čitali, še predno smo vedeli, da se je rodil nekje neki Govekar . . . In zdaj? No, zdaj, ko imamo tudi slovenske realiste, zdaj se zgražajo nad njimi prav tisti ljudje, ki so čitali s slastjo Maupassanta, Bourgeta in Dostojevskega, ki so naročali z Dunaja Zolo za svoje knjižnice . . . Ali pa ni to licemerstvo, ako občudujemo tuje realiste in jih poznamo od temena do podplatov, doma pa se branimo resnice z vsemi štirimi. Najnovejšim našim novelistom, ki pišejo zrelemu, naobraženemu občinstvu in ne otrokom, očitajo — pohujševanje, ker tisti novelisti ne najdejo preveč svetlih strani v našem družabnem življenju; a ravno to naobraženo občinstvo je poznalo tuje realiste že zdavnaj, in marsikomu, ki se je vrnil iz tujih literatur v domačo, se je zazdelo, kakor bi stopil korak v preteklost nazaj . . . „Drugod naj pišejo, kakor hočejo, naše slovensko slovstvo mora ostati čisto . . .“ — to se pravi: naši literati naj pišejo kakor

svoje dni kmetom in otrokom ali pa sentimentalno in romantično našim gospodičnam — naobražence pa naj zabavajo kakor doslej Francozi, Rusi in Nemci . . . Prav odtod izvira nevesela prikazen, da po naših leposlovnih knjigah bore malo segajo naobraženci — to nam lahko potrdijo naši knjigotržci. Nemala zasluga naših realistov prav kakor Wielanda, ki so mu tudi tesnosrčni vrstniki očitali lascivnost, je ta, da sedaj tudi naši inteligentniki kaj leposlovnega v domačem jeziku čitajo in sicer ne iz zgoj rodoljubja. —

Realistu Aškercu so očitali kmalu po njegovih prvih nastopih in še glasneje tedaj, ko je izdal svoje „balade in romance“, da odgrinja preveč temnih strani, da si išče snov v blatu, za plotovi in v smeteh, da s tem pohušuje in demoralizuje svoje občinstvo. Pesnik je vedel, da bi bilo prazno delo, ko bi prepričeval take ljudi, ko bi jim dokazoval, da on ne more prav nič za to, če se valja svet v blatu, za plotovi in v smeteh, ko bi jim pravil, da Pilat ni obrisal Kristusu krvi z obraza, niti mu snel trnjeve krone z glave, niti vzel trsta iz rok, predno ga je pokazal Judom, rekoč: „Ecce homo!“ . . . On je smatral te svoje „nasprotnike“ po pravici za tako neizpokorne, da jim je odgovoril najprimerneje s pikro, umetniško dovršeno romanco „Firduzi in derviš“.

„Pesnik bodi narodu učitelj in voditelj, mu kaži ideale, za katerimi naj stremi, da doseže svoj časni in večni blagor . . .“ To zahtevo, za katero se ni brigal skoro nobeden izmed naših slavljениh lirikov, mečejo pri nas modernim literatom v zobe kot neko strašilo, kot prelomljeno zapoved . . . Pameten človek se umije, če se vidi v zrcalu umazanega, a ne bije po nedolžnem steklu . . . Tem sofistom odgovarja Aškerc s svojim krepkim slogom:

— — — — —
 „Ko pesem »Sokratova smrt« sem pročit,
 Da v njej idealov ni, si mi očital!
 Ti, tele učeno, si videl le tó,
 Kak Sokratu čašo podajo v rokó,
 Kako on izpije jo vso brez strahu,
 Čeprav smrtonosni otrov je na dnu.
 Ti videl potem si, kak mirno umira,
 Kako on oči na vse veke zapira;
 Prijatelje žalostne videl okrog,
 Njih videl si solze in slišal si jok . . .
 Vse videl si v pesmi podrobno, vse, vse —
 Zakaj ideala nikakega ne?

— — — — —
 Ljubežen do svete resnice velika —

„Sokratova smrt“ je nje plastična slika,
 Resnica nad vse! — to je svet ideal,
 Ki v zgodbi vpodobil se je, ko kristal . . .
 Razumeš sedaj, ti prijatelj sofist,
 Da vsak realist je res — idealist?« —

Najhitreje je proslavilo Aškerca njegovo živo, plastično pripovedovanje, katero ga tako razlikuje od družih naših pesnikov, ki so se kolikor toliko naslanjali na kakšno „šolo“, da stoji med njimi nekako osamljen. Prešeren pripoveduje v svojih romancah jasno, gladko, a zložno, brez vsakega prehitavanja; dejanje se vrsti za dejanjem, prizor za prizorom; senca in luč sta razdeljeni mirno, pravilno, brez vsakih krepkih, nenavadnih efektov. V genijalno zverženo kompozicijo in sanjarski slog Byronovih krajših povesti je zašel samo v „pesmi o zidanju cerkve na Šmarni gori“ . . . Stritar govori v svojih pripovednih pesmih silno veliko. S skrbno natančnostjo gleda, da ne pozabi tu ali tam kakšnega neznatnega čuta, kakšnega obraza, kakšnega prizora iz narave, in natančno do pičice vse opiše. Zato porabi tako rad obliko monologa, v katerem njegovi junaki po svoji volji na dolgo in široko razvijajo svoje nazore. Nekateri prizori se vidijo, kakor bi bili z nožkom izrezljani, tako n. pr. prva poglavja v „Olgi“; drugi pa s svojo preveliko obširnostjo in prisiljeno naivnim dialogom utrudijo . . . Gregorčič, tako krasen in izviren v svojih lirskih poezijah, je zajahal v baladah največkrat visokega Schillerjevega konja; na uho nam doni neko bobnenje in zvonjenje, a pred očmi nam je vse megleno, nejasno; osebe in različni prizori . . . vse vrvi in mrgoli pred nami; za hip se pokaže na obzorju določno izklesan obraz, a takoj se spet izgubi v vrtincu . . .

Aškerc si izbere za romanco ali balado navadno en sam prizor. Z dvema ali tremi krepkimi potezami nam nariše ozadje in predstavi junake; vse osebe, vsi obrazi, kateri nas morejo zanimati, so osvetljeni z močno lučjo, kakor na slikah Coreggiovih. Tu je malo silovitih dejanj in nič bobnečih besed: vsa sila je že v prizoru samem. Glaven učinek napravijo vselej zadnje kitice, v katerih je izražena največkrat pereča ironija. Pesnik odgrne zastor, in kakor v električni svetlobi nam zablešče pred očmi živi kipi, a samo za trenotek; zagrinjalo zdrсне, in on se zasmee: „Čemu se bojite teh režečih obrazov? Saj to ste vi, dragi moji!“ . . .

Aškercjev slog je primeren kompoziciji: krepak, kolikor mogoče enostaven. Figure so naravne in neprisiljene; včasih se zdi, da pesnik drugače niti ne bi bil mogel povedati, nego je. Nikjer ne zapazimo

nepotrebnih, šepavih podob in okraskov, katerih so posebno nemške lirske pesmi tako polne, kakor pri nas kmetiške izbe dvajsetkrajcarskih slik. S čisto navadnimi sredstvi, s kratkimi stavki, brez vsakega visokoslovja in širokoustnega pripovedovanja doseže pesnik velikanske uspehe. Izmed najlepših zgledov Aškercovega sloga je balada o „nočni potnici“:

Po nebu ščip plava,
Šumi, šumi Drava . . .
„Prepelji, brodnik, me takoj!

Oh, meni mudi se;
In predno zdani se,
Mi daleč je priti nocoj.“

Po nebu ščip plava,
Šumi, šumi Drava . . .
Čez reko čoln črni leti.

A potnica pozna,
Velika in grozna
Z brodnikom v njem tiho sedi . . .

Dvakrat, trikrat je odstavil čopič, in pred našimi očmi je ves pretresljivi nočni prizor . . . Takisto je v večini drugih romanc in balad.

Jezik je navadno trd, včasih naravnost okoren, le tu pa tam postane mečji in gibkejši, posebno v nekaterih pesmih iz „popotnega dnevnika“. Sploh je vsa zunanja oblika nenavadno enostavna in monotonska, a to zapazi le tisti, kdor hoče študirati Aškercovo verzifikacijo; kdor pa hoče čitati pesmi, ta ne bo zapazil, ali je zložena divna romanca „Mujezin“ v trohajih, ali jambih, tudi če jo prečita trikrat po vrsti.

* * *

To je Aškerc: pesnik z velikanskim obzorjem, najblažjo dušo, nedosežen pripovedovalec; na zunanje včasih malo trd in robat, toda to spada k njegovemu značaju; da bi postal hipoma prav polno gladek kakor Stritar, to bi se začudil vsakdo, in marsikdo bi bil celo nezadovoljen. Prorokujejo mu, da ne postane popularen, in prav pravijo. V narodu, čigar „estetiki“ zahtevajo, da njegova literatura vsaj za petdeset let zaostajaj za sosednjimi, v takem narodu ne more biti popularen pesnik, kakršen je Aškerc.

Slike in sličice iz življenja.

Spisuje Márica.

IV.

Gospoda na verandi je bila že davno povečerjala.

»Izvolite še eno smodčico, gospodična Elza?«

»Ne, hvala lepa, sedaj me morate spremiti vsi; saj je že dovolj pozno,« je odgovorila ona.

»Mene morate oprostiti,« je dejala domača gospa; »po večerji ne hodim kar nič rada.«

»Gospelj za družbo ostanem jaz,« je rekel mlad Italijan, ki je bil s svojim starejšim bratom gost za nekoliko dni v vili.

A gospodična Elza pa, ki ni bila zadovoljna, da ostane baš oni doma, je rekla napol resno, napol v šali:

»Pot vas je seveda izmučila, gospod Favsto, vendar bi tako mlad gospod ne smel kazati svoje utrujenosti. Kako pa pridete jutri k nam, ko ne boste znali kam?«

»To se zna, da ostanem jaz z gospo,« je rekel Favstov mnogo starejši brat; meni je že prešla doba, ko sem se rad izprehajal v takih nočeh ter sanjaril.«

Odšli so torej domači gospod, gost Favsto in gospodična Elza.

»Vzemi Atosa s seboj,« je klicala domača gospa soprogu, ko so bili že blizu vrat.

»Naj gre tudi Presto,« je rekel gospod.

»Ne, Presto naj ostane doma; lahko bi se izgubil, ker je šele malo časa pri nas,« mu je odgovorila soproga.

Lepa, svetla noč je bila, izmed onih krasnih, čarobnih, toplih, tihih jesenskih noči, kakršne so le na jugu.

Veselo lajajoč je tekal Atos naprej in motil s svojim kričanjem tiho noč.

Gospod Favsto in gospodična Elza pa sta tekmujoč recitovala, kdo zna več verzov o »bledi luni«. Oba sta bila mlada, oba polna življenja, in oba sta se rada šalila. Tiho, ne poslušajoč ju, je stopal kraj njiju domači gospod ter uhajal sedaj dva koraka naprej, sedaj zaostajal par korakov, prav kakor je prehiteval ali zaostajal mali Atos.

»Gospod Neri! Ali nič ne vidite krasne noči? Kako morete misliti le na psa v taki noči?« ga je dražila poredno Elza.

»Pomislite, ubožček se lahko izgubi, ker je še mlad,« je resno odgovoril Neri.

»Ne bode se ne, gospod Neri; saj vas zopet zasledi, ako tudi zaostane. Bodite tako prijazni in mi dovolite, da se naslonim še na vašo roko, ker me črevelj čedalje bolj žuli.«

»Ali vam nisem jaz sam dovolj?« je vprašal dvoumno Favsto.

»Oh, meni ni tako kmalu dovolj,« je odgovorila Elza, takisto dvoumno, poredno se smehljaje.

Ko so stopali vsi trije tako drug tik drugega, je postal pogovor splošen. Govorili so, kar je Nerija razen psov edino zanimalo — o italijanski vojni v Afriki; v tem pogovoru se je pa gospod Neri tako ugrel, da je pozabil za nekaj minut celo svojega Atosa.

Ko so bili že blizu Elzinega doma, se je začel gospod Neri ozirati ter klicati: »Atos, kje je Atos?«

»Ravno zdaj je bil tukaj pred nami; šel je morda naprej v kako vežo, ali pa je malo zaostal,« je rekla Elza, a umirila gospoda Nerija s tem ni. Oziral se je, klical in žvižgal in piskal Atosu, pa zaman.

»Vrnil se je najbrže domov,« je rekel Favsto pri vratih Elzinega doma, ko ni bilo psa od nikoder. Pozdravili so se naglo, in oba gospoda sta hitela nazaj.

»Atos, Atos!« je klical na levo, na desno, naprej in nazaj gospod Neri ter molel desno roko naprej ter tleskal s palcem in kazalcem. Psa pa ni bilo od nikoder.

»Šel je sam domov,« je tolažil Nerija Favsto, in oba sta pospešila korake proti vili.

Pred velikimi vrati ni nihče čakal, da bi mu odprl.

Naglo je pozvonil gospod Neri ter odpirajočo deklo hitro vprašal, se je li vrnil Atos.

Ko mu je rekla, da ne, se je naglo obrnil ter rekel: »Iskat ga pojdem, gospod Favsto, vi ostanete!«

»Kako si morete misliti, da vas pustim samega?« je dejal prijazno vljudni gost ter tekel za onim.

Dolgo ju ni bilo nazaj. Gospa je stala na verandi ter, slepa za vso naravno krasoto, v svetlobi polne lune tiho ceptala z nogami, ne meneč se za besede prijaznega gosta, ki jo je izkušal pomiriti.

»Kje je pa Presto?« je zakričala nad deklo, ki je bila v kuhinji pri tleh.

»Ko sem šla odpirat, je tekel za mano in med tem, ko sem govorila z gospodom, mi je smuknil na ulico ter hipoma izginil.«

»Oj, ti neumnica, ti babura ti! Takoj mi pojdi iskat psa, in ako ga ne pripelješ, ne vračaj se mi v hišo. Kolikokrat na dan ti velim, da pazi, da ne uteče! Poberi se!«

»Saj ne mara biti zaprt, ker je bil vajen letati po ulici,« se je drznila reči uboga dekla, ali gospa jo je pogledala tako grdo izpod čela, da je kar molče odšla.

Zaprla so se vrata za deklo, in zopet je bilo vse tiho. Čul se je le od daleč iz mesta sem gori ropot voz in pa petje ali godba izpred kake predmestne gostilnice.

Sedaj gre nekdo! Veliki privezani pes laje. Evo, sedaj zvonil!

Bil je Favsto, ki ni mogel niti govoriti; tako se je bil usopel.

»Prišel sem — po ono — lestvo — pes je tam gori v neki vili — blizu — Elzinega doma — na zidu laje in — joče — ker je slišal naju.«

Gospa mu je pokazala dolgo, težko lestvo, katero je on naložil na rame in z njo stekel doli po stopnicah in tja gori, kjer je ubogi pasji jetnik čakal odrešitve.

Po poti, razsvetljeni kakor po dnevi, je preklinjal mladi mož vse pse in vse pasje »kaprice«; saj je dobro vedel, kako žalostno smešno figuro dela z lestvo na rami. — Ko bi jo nesel saj kam drugam! — In če ga vidijo straže!

Potil se je kakor v najhujšem poletju, ko je došel do Nerija; le-ta je govoril pod zidom kakor najnežnejši ljubimec. — psu na zidu, katerega so bili prebivalci vile zaprli nehote na svoj vrt.

»Ubogi Favsto, kaj vas je doletelo! Res, žal mi je, da se trudite, pa uboga živalica, kaj bi počela, ko bi morala prebiti vso noč pod milim nebom! Kar ste odšli, sem pozvonil še dvakrat, a vse je kakor mrtvo, nikogar ni slišati, nikogar videti.«

Favsto pa je pristavil lestvo k zidu ter urno zlezel po njej po cvilečega psa, v vednem strahu, da ga ne zalotijo straže, pred katerimi bi bil imel gotovo mnogo sitnosti. Kdo bi mu verjel, da išče z lestvo psa, da jo je prinesel čez ulice sem gori, deset minut daleč?!

To je bilo ljubovanje, cviljenje, to je bilo nežnih besed, ko je bil Atos zopet v naročju svojega gospodarja. Še na tla ga ni hotel več dati.

Favsto je pa naložil zopet svojo lestvo na ramo ter si mislil, kaj bi pač rekla gospodična Elza, ko bi ga videla tako; kako bi se mu smejala, kako bi ga dražila! Treba ji bode vse povedati.

Gospa jih je že čakala pri vratih, in zopet ni bilo božkanja, poljubov in vprašanj ni konca, ni kraja, ko je Neri položil psička so-progi v naročje. Ni spomnila se ni, da bi se bila zahvalila gospodu Favstu, ki je bil ves potan in v resnici utrujen, ter je komaj čakal, da se poslovi.

Naposled se ga je milostljiva gospa vendar domislila ter pripomnila, da bode pač lahko spal, ker je storil tako dobro delo.

»Pojdite, gospod Favsto, saj ste gotovo utrujeni; pa midva sva tudi, idimo vsi!«

»In Presto? Kje je Presto?« je vprašal gospod.

»Oh, da, ko sta prišla vidva ter vprašala dekle po Atosu, je ušel med tem Presto skozi odprta vrata; poslala sem jo, naj ga gre iskat. Najti ga mora, ali pa naj se ne vrne v našo hišo.«

»Prav je tako, se nauči vsaj paziti nanj; noč je lepa, pa naj občuduje neumnica lepo noč! Idimo, gospoda!«

V.

Ne verujem, da je še ne bi bili srečali v svojem življenju. Srečali ste jo morda že, celo jako često, a samo mimogrede za nekaj minut. Ugajala vam je, morda celo prav ugajala, ker se je zanimala prav za to, kar je zanimalo vas, o čemer ste vi najrajše govorili. Toda jaz jo poznam boljše in lahko rečem, da je to najsrečnejše človeško bitje na zemlji, namreč ravnodušna, hladnokrvna, flegmatična ženska.

Zabava se povsod.

Kadar ji rečete: pojdimo v cerkev, kjer se poje nova ali pa ena najstarejših maš, rada vam pojde in ugajalo ji bode, če petje samo na sebi ne, pa vsaj ljudje ali pa — vse skupaj.

Ako ji pravite: »Ne hodimo nocoj v gledališče; Ibsen je pre... prenaturalističen, preodkrit... vam poreče: »Res je; ne vem, kako morejo spraviti kaj takega na oder.«

Kadar pa gre k takim predstavam, so ji vseh nad vse.

Recite ji: »Ne hodimo k tistim naivnim igram, kakor je angleška »Nijoba« ali pa »Karlova teta«, to je otročje!«

»Otročje je res,« vam poreče, »in ne vem, kako se more napolniti gledališče ob takih večerih.« Če pa pojde, se bode zabavala kakor še nikoli poprej.

Govorilo se je o »cafés chantants«. Ta ali oni je obsojal nedostojno to zabavo, grajal gospe ali gospodične, ki zahajajo tjakaj. Ona je imela glavno besedo v teh moralnih pogovorih, in kdor jo je slišal, si je pač mislil, da ona ne bi šla za ves svet gledat in poslušat takih reči. A šla je sama v tak »café chantant«, se smejala tako srečno in uživala prav slastno one pikantnosti, in onemu, ki bi ji govoril, da je ta zabava pač naravna, bi to potrdila, rekoč: »Seveda, le naivni ljudje se morejo izpodtikati nad takimi nedolžnimi rečmi.« —

»Letos pojdemo čez poletje na jug v morske kopeli, to je jako zdravo.« In ona, ki nam vedno pripoveduje, kako je nervozna, pojde kaj rada z nami.

»Toda ne, tam na severu, v planinskem zraku, visoko na gorah, tam je lepo, tam je prijetnejše,« pravite vi — in ona vam poreče, da pojde rada z vami, rajše nego na jug.

Ko je čas, da se omoži — lepa je res — ji je pač vse eno, ali dobi kakega resnega učenjaka, ali pa lahkoživega metuljčka — saj ona itak ne ljubi s srcem. Njej je do tega, da ima moža, obleke in lišp; kajti za modo — samo za modo — ni ravnodušna.

Lahkoživec bode srečen z njo, ker se mu ni bati, da bi mu napravila kdaj ljubosumne prizore, ali mu pretakala solze, ali mu očitovala — da ji le pribavi obleke, in kar ji treba.

Če pa bo njen mož kak sanjar, ki si je slikal in domišljeval divno življenje na strani lepe žene, če je zraven tega še poet — gorje mu, kajti ne bode nesrečnejšega človeka od njega. A ravno sanjari in učenjaki se prav lahko ujemo, ker se zde take ženske prav modre, ker pri tem, česar ne razumejo, ali previdno molče, ali pa vse vprek potrjujejo. —

Na narodnost se ona ne ozira. Pravi sicer v slovenski družbi, da je Slovenka, ter je užaljena z drugimi vred, ko se govori o krivicah, ki se gode slovenskemu narodu; tudi vzklíkne ti često: »Ubogi, zatirani, bedni naš narod!«

Kadar pa je med Nemci ali Italijani, ki baš vlečejo čez zobe barbarske Slovane, ki so za stoletja zaestali za njimi, jim pritrdi tudi sama ter še pristavi, da so Slovenci res mnogo, mnogo inferiorni nasproti Italijanom in Nemcem. —

Slovensko govori prav slabo, dialektično, ker se ji ni zdelo nikdar vredno, da bi se bila učila knjižnega jezika. Učila se je mnogo drugih jezikov, a nobenega ne zna, ker se je lotila takoj kakega novega, brž ko ji je kdo rekel, da je boljše, da se priučí onemu, nego temu.

V nemščini, ki je njena ljubljenska, o kateri je trdila, da jo zna najboljše — je govorila in pisala n. pr. »sage ihm« in pa »schau ihm an«; italijanskega pravopisja ni poznala, a francoski je vpraševala kaj rada: »Comment va — tu-il?«, a obrnila takoj na nemško. —

Radi jo imajo vsi razen — njenega moža — ker se ujema z mislimi in dejanji vsakoga. Ostala je mlada mnogo dalje nego druge, ker je ne vznemirja nobena reč, ne žali nič, in nobena skrb ji ne napravlja gub na njenem licu . . . Ona nima ni srca, ni žolča.

Vendar se razjezi po svoje, kadar se ji ne posreči, da bi se počesala, kakor se je hotela, ali pa kadar ji nova obleka ni bila narejena po mislih. Sicer pa se nikdar ne vznemiri. Srečna žena!

Umetniško potovanje po Italiji.

Odlomki iz prijateljevih pisem. Priobčuje V. H—z.

V Florenciji, dne 30. aprila 1894.

Poslednja dva dneva, ko sem bival v Florenciji, sem še enkrat pregledal cerkve in umetniške zbirke, ki sem jih že prej večkrat obiskal, in se poslovil od priljubljenih mi umotvorov.

V cerkvi sv. Lavrencija, kjer so pokopani slavni Medicejci, sem ogledoval njih nagrobne spomenike. Posebno se odlikujeta dva v novi zakristiji, in sicer spomenik vojvode Lorenza in Giuliana de' Medici. Prvi se kaže nekam ves zamišljen, pravijo mu, »il pensiero«, t. j. zamišljenec. Njegov sarkofag dičita dve alegorski podobi: Jutranja Zora in Večer. Drugi, Giuliano, pa se nam predočuje kot vojskovodja sv. cerkve, zroč s ponosnim zaupanjem v svet, kakor da je pripravljen, da naskoči vsaki hip njene sovražnike. Ob njegovi rakvi sta takisto dve alegorski podobi ter predstavljata: Dan in Noč. Poslednja podoba, ženska seveda, je res občudovanja vredna, in po pravici jo je proslavil sodobni pesnik Strozzi s krasnimi stihii:

»La Notte, che tu vedi in sì dolci atti
Dormire, fu da un Angelo scolpita
In questo sasso, e perchè dorme ha vita;
Déstala, se no'l credi, e parlerati.«¹⁾

Michelangelo, ki je ustvaril ta spomenika in njiju alegorske podobe, se je odzval pesniku, tolmačec mu njih pomen' in smoter takisto v verzih. Omenjenim podobam je podelil namreč nekak tajinstven, umeten izraz kakor tudi istima vojvodama, idealizujoč njiju portreta v junaških postavah. Vidi se obema kipoma, še bolj pa navedenim alegorijam, da je umetnik v njih upodobil usodo slavne rodovine Medicejske ter jim je vdihnil občutke žalosti in bridkosti, ki so navdajali Toskance ob propadu njih republike.

V isti cerkvi je v desni stranski ladji lep spomenik slikarja Benvenutoja, delo Thorwaldsnovo; potem so razne svetniške podobe in ploskvorezbe Donatellove; Donatello je tudi izdelal nagrobni spomenik roditeljem vojvode Cosima, katerega Toskanci imenujejo »pater patriae«.

¹⁾ Noč, katero tu vidiš spati, je izklesal od tega kamena Angel (Michelangelo) in ker spi, je živa; če ne verjameš, pokliči njo, in ona ti bode govorila.

Op. priobčevalca.

Poleg cerkve sv. Lavrencija je »Capella dei principi« (knežja kapela), nagrobna cerkev Medicejcev. Ondu je v zidnih dolbinah šesterica granitnih sarkofagov, na katerih so dotičnih vojvodov pozlačene podobe od bronu. Kupola, ki se dviga nad to osemogelno stavbo, ima osem presnih slik, predstavljajočih najpomembnejše zgodbe sv. pisma, naslikane od prej omenjenega Pietra Benvenuttija. —

Cerkve Sv. Janeza Krstnika, Battistero (krstišče) imenovana, je na osem oglov zidana ter ima prekrasno kupolo. Pravijo, da je zgrajena na mestu Martovega templja. Ta hiša božja je toli lepa, da jo Dante v svoji »Divini komediji«, govoreč v »Infernu« o nje krstilnikih, imenuje »mio bel San Giovanni«. Najznamenitejše, vprav umetniško delo so nje trojna vrata, polna mojstrski izvedenih vzvišenin od bronu. Lahko si misliš, da so izredno dovršene, ko sta jih dotična umetnika izdelovala po 22. 24 in 27 let. Da si vsaj nekoliko predstaviš te čudovite ploskovrezbe, sem Ti kupil njih fotografske posnetke. Vrata proti jugu, katera je izdelal slavni Andrea Pisano, predstavljajo prizore iz življenja sv. Janeza Krstnika. Na vratih proti stolni cerkvi je upodobljenih deset zgodb iz sv. pisma stare zaveze, katere je proizvedel Lorenzo Ghiberti. Ta vrata slove kot umetniško čudo. Saj je rekel o njih isti Michelangelo, in menim, da je on bil večak v takšnih stvareh, da bi bila vredna biti »vrata nebeška«. In tretja, severna vrata, katera je tudi ustvaril Lor. Ghiberti, predočujejo v 28 oddelkih življenje Zveličarja, apostolov in cerkvenih očakov. Za izdelovanje teh poslednjih vrat se je potegovalo petero slovečih podobarjev. Nad temi vrati je upodobljena sv. Janeza Krstnika propoved v puščavi; nje osnutek je bojda naredil sam slavni Lionardo da Vinci.

V cerkvi sami pa ni kaj posebnih umetnin, niti v kiparskem, niti v slikarskem pogledu. Zdolaj okrog je šest dolbin, v katerih stojita po dva stebra od orijentalkega granita s pozlačenimi korinškimi kapiteli. Jako znamenit pa je po Danteju opevani krstilnik, katerega krase lepe ploskovrezbe. —

Nato sem šel še v galerijo Michelangela Buonarrotija v njega rojstni hiši. V nji sem si ogledal tudi sobico, kje se je ta nedosežni umetnik pogovarjal z Muzami, snujoč in premišljuječ načrte svojih nesmrtnih umotvorov. V sobici je bilo polno tujcev, večinoma potujočih umetnikov, ki so nekako v svetem strahu šepetali: »Tukaj je risal in delal Michelangelo!« In zares! Ko sem videl malo mizico in stol, na katerem je sedel božanski mož, ter risarsko orodje, katero je vodila čudotvorna roka njegova, je prešinilo tudi mene neko sladko blaženstvo, kakršnega še nisem občutil doslej!

Po ostalih sobah je mnogo skic, načrtov, študij, podob in slik Michelangelovih, večinoma izza njega mladostne dobe, ko je bival tu v Florenciji. V eni sobani je sedeča podoba Michelangela, narejena od Antona Novellija, in po stenah okrog je razobešenih osemnajst slik in to prizorov iz njegovega življenja.

Nekam ves ginjen sem ostavil posvečeno torišče tega univerzalnega genija, ki ni bil zgolj kipar, temveč i stavbenik, slikar in pesnik, dočim mi moderni pritlikovci jedva zmagujemo eno stroko in še tisto na pol . . .

Končno sem obhodil še enkrat palazzo Vecchio, palazzo Rucellai in še nekatere druge profane zgradbe ter povsod našel mnogo poučljivih slik in podob od mramorja, ki so me navdušile za bodoče moje delovanje. Reči moram, da vse to, kar sem videl tukaj, je že davno rojilo po moji glavi, a nisem vedel, da-li se sme in more izvesti kaj takšnega! Laški umetniki so znali namreč kaj zgovorno izraževati in upodabljati svoje misli in ideje, torej se hočem i jaz v bodoče poprijemati dela bolj smelo in svobodno!

Da se nekoliko seznanim z moderno tehniko v svoji stroki, sem hodil zadnje dni v delavnice štirih tukajšnjih kiparjev, ki delujejo podobe in nagrobne spomenike od mramorja. Trije so Italijani, četrti pa je Američan, Longworth Powers, ki se je po dovršenih študijah na tukajšnji akademiji naselil tu v Florenciji. Tu se vidi zopet, koliko premore denar! Dva izmed laških podobarjev sta kaj izvrstna umetnika ter umejeta vrlo dobro obdelovati mramor; a ker sta reveža, imata le majhni delavnici. Imenovani Američan pa je imovit že po rodu; kajti ima krasno opravljeno stanovanje ter velik in lep atelier; toda videti ni tolik umetnik, zlasti v modelovanju ni posebno vešč; o tem pričajo njegove nekam preveč obližane podobe, katerim ne zna vdihniti pravega življenja. Srbeli so me prsti, da bi bil rad segel po glini ter možu pokazal, da je tudi dunajska šola dobra in po vsem moderna. Ondotni naš profesor Hellmer nam nikakor ni dovolil tistega osladnega glajenja in lizanja, temveč nam je vedno priporočal smelo in živahno izdelovanje slikovito nasnovanih podob, katere mora umetnik prešiniti s svojim duhom; za ta uk sem mu prav hvaležen. Sedečemu v prekrasno urejenem atelierju tega američanskega kiparja, sta mi nehote prihajala na misel brata Šubiča, Janez in Juri, katera bi lahko imela tudi lepe svoje atelierje bodi si v Ljubljani, v Trstu ali na Dunaju, ko ne bi ju bila neusmiljena smrt položila toli rano v tujo zemljo . . .

Danes, poslednji dan pred odhodom iz divne Florencije, sem se poslovil od predragih mi znancev, t. j. umetnin v Galeriji degli uffizi, kajti Bog ve, če vidim še kdaj to prelepo zbirko nesmrtnih umotvorov! Šel sem po vseh hodnikih in dvoranah, postal nekoliko trenutkov pred znamenitejšimi slikami in podobami, ki so me nekam milo gledale, kakor bi mi hotele reči: kaj pa iščeš tod — ti izgubljeni sin revnega, nepoznanega nam naroda? ... Naposled sem krenil še v dvorano, Tribuna imenovano, ter se ondu poklonil najlepšemu proizvodu atiškega kiparstva — Veneri Medicejski. Kakor Ti je znano, so našli to svetovnoznano vrstnico Miloške Venere v pariškem Louvru, v Hadrijanovi vili pri Tivoliju, odkoder je jo vojvoda Cosimo III. dal prepeljati semkaj. To ti je toli dovršen umotvor, da se jaz ne čutim niti vrednega, kamo-li večšega, da bi Ti ga popisal! Toliko Ti pa povem: vpičo te čudovite »boginje ljubezni« Te prešine nelo sveto spoštovanje do »večnega ženstva«, da Te mine vsaka nedostojna misel! — —

Prebil sem torej odmerjeni čas v prelepi stolnici toskanski. Videl in naučil sem se mnogo, žal, da Ti nisem utegnil niti vsega naštetih, še manj pa opisati! In v teh kratkih dneh se mi je Florencija tolikanj omilila, da se vprav težko ločim od nje!

Da! Tu v predivni metropoli Toskane bi se hotel naseliti, ko bi bil nekoliko mlajši in imovit! Tu ob nesmrtnih zgledih mojstrov florentinskih, kjer imaš za slehernim korakom klasičen umotvor ter vse polno slikovitih motivov in tudi — živih modelov —, tu bi se dalo delati in proizvajati umetno nasnovane načrte, da bi proslavil ime sebi in svojemu narodu! Tukaj na klasičnih tleh renesance, kjer so delovali slavni možje: Botticelli, Brunelleschi, Gaddi, Giotto, Ghirlandajo, Fra Angelico da Fiesole, Lippi, Pisano, zlasti pa nesmrtna umetniška trojica: Lionardo da Vinci, Michelangelo Buonarroti in Rafael Santi — tu ob opevanem Arnu bi hotel živeti in umreti!

In vendar ne! Tu ni za-me obstanka, temveč iti mi je dalje ter se vrniti domov, tja gori ob celovškega zmaja, kjer me čaka mnogo lepih naročil... Rekel sem, da je tukaj vse polno i živih modelov! In to je res! Toskanci so lepi ljudje in to ne samo ženske, temveč i moški so nekateri vprav klasično lepi! Med poslednjimi Ti naletim često pristne »apostolske« glave, kakršne so uvekovečene na oltarskih slikah v tej ali oni cerkvi, in v ženstvu florentinskem se mi prikaže tu in tam pravi pravcati model, bodi si sv. Cecilije, sv. Lucije ali Madone, da bi se je ne branil niti Fra Angelico ali isti Rafael!

In da bi Ti mogel opisati še tukajšnje bujno življenje, kako tod okrog vrvi in šumi kakor razburkano morsko valovje! Kaj pa šele pre-sladka govornica preživahnih Florentincev, klasična njih toskanščina, da ne govorim o blagozvočnem njih petju! Čuj! Baš zdaj mi zveni na uho premilo »Slovo od Florencije« :

»Addio, città de' fiori,
Bella Firenze, addio;
Astro gentil, che Dio
Lasciò cader dal ciel.« . . .

Še en pogled tja nasproti na prečudoviti dom florentinski in njega čarobni zvonik, potem pa hajdi na kolodvor, odkoder Ti zakličem: Na svidenje v — Rimu!

A. Progar.

LISTEK.

Razpis častnih nagrad. Vedno glasneje se v novejšem času po javnih glasilih in v literarnih krogih izraža želja, naj bi Matica močneje gojila v svojih društvenih knjigah leposlovje. Da tej želji ustreže ter pospeši razvoj slovenske pripovedne književnosti, razpisuje odbor „Slovenske Matice“ iz nova po določilih „Jurčič-Tomšičeve ustanove“ 200 goldinarjev častne nagrade izvorni povesti slovenski, obsezajoči najmanj 10 tiskovnih pol. Ko pa ne bi došla nobena takšna povest, se razpisujeta zajedno tudi dve častni nagradi po 100 goldinarjev dvema izvornima povestima, obsezajočima najmanj po 5 tiskovnih pol, oziroma dvema daljšima epičnima pesmima, ali pa eni povesti in eni daljši epični pesmi.

Spisi, ki se poganjajo za častno nagrado, morajo biti takšni, da po obliki in vsebini ustrezajo umetniškim zakonom pripovedne književnosti v obče, poleg tega pa še književnim namenom „Slovenske Matice“ posebej. Pisatelji, katerim se prisodijo častne nagrade, prejmo vrhu tega za svoja dela še navadne pisateljske nagrade, katere plačuje „Slovenska Matica“ vsled § 12. svojega opravnega reda po 25—40 gld. za tiskovno polo. Rokopise je pošiljati odboru „Slovenske Matice“

do 1. oktobra 1897. leta.

Ker hoče odbor s tem razpisom ustreči veliki večini Matičnih udov ter jim v roke podati lepo zabavno knjigo, pričakuje, da se slovenski pripovedni pisatelji — zlasti priznani slovenski pripovedniki — primerno odzovejo njegovemu pozivu.

V Ljubljani, dne 15. novembra 1896.

Fr. Levce,
predsednik.

E. Lah,
tajnik.

Stritarjeva šestdesetletnica. Ta meseca slavi naš slavni književnik, g. prof. Josip Stritar, svojo šestdesetletnico. Vzpričo tega mu priredi akademično društvo »Slovenija« na Dunaju dne 4. t. m. slavnosten večer. Tudi »Zvon« kliče ob tej znameniti priliki svojemu vrlemu ustanovniku: na mnogaja ljeta!

Književno naznanilo. Vsem onim gospodom, ki me vprašujejo za stran moje zbirke „Narodnih legend za slov. mladino“, tem potem vljudno naznanjam, da so mi vsi zvezki prve izdaje te mladinske knjižice že pred letom dni popolnoma pošli. Zato pa sem podpisaneec priredil drugo, popravljeno in izdatno pomnoženo izdajo, katera izide morebiti še letošnje zimo pri založniku J. Giontiniju v Ljubljani in sicer ilustrovaná. Nova zbirka bode obsegala sto najboljših legend, med katerimi je le kakih 40 povzetih iz prve izdaje, ostale pa so nabrane na novo, nekaj iz raznih slovenskih listov in knjig, nekaj pa iz naroda samega, torej takih, ki do sedaj niso bile še nikjer natisnjene. Kdor si želi omisliti navedeno zbirko, naj se obrne svoječasno do nje založnika, gosp. Giontinija, kateremu sem dotični rokopis že izročil.

V Središču, meseca novembra 1896.

Anton Kosi.

Die slovenischen Erstlingsdrucke der Stadt Laibach (1575 bis 1580) von Friedrich Ahn. Graz, Leuschner & Lubensky. 1896. 8°. 21 str.

Ličen papir, okusne črke — taka je knjižica na vnanje. Opisane pa so v njej prve slovenske knjige, ki so izšle v Ljubljani v tiskarnici Mandeljčevi (Manlius, Manuel, Männel, Mandelz). Vseh navedenih knjig je osem, ter si sledé v kronološkem redu tako-le: Iz l. 1575: Jesus Sirah; iz l. 1576.: Dalmatinov Passion s prisitkom: Passion v verzih; iz l. 1578.: Spangenbergova Postilla. prevedena od Jurišiča, Dalmatinove Biblije prvi del, Kronika Antona Vramca; iz l. 1579.: Tulščak, Kerfzhanske leipe molitve, Truberjev Ta celi Catehismus; iz l. 1580.: Salomonove pripuivisti, izdane po Dalmatinu

Teh osmero knjig nam je pisatelj jako natančno opisal, kolikor se tiče njih naslova, tiska, vezanja in drugih vnanjosti. Vsakokrat je tudi omenjeno, kje se nahaja še kak izvod dotične knjige, in kje se je o njej že pisalo. Vsebina knjižice je torej izključno statističen prinos k slovenski bibliografiji. — Ker vem, da pisatelj ni namerjal podati občinstvu pragmatično sestavljene monografije upoštevanega šestletja iz slov. literature, ga ne smemo grajati, ker so v omenjeni knjižici le zgolj opisi; vsaj se lahko poučimo, kako se glase naše „inkunabule“, in kje jih iščimo. — Med navedeno literaturo pogrešam A. Arkovega spisa: Tristoletnica tisk. na Kranjskem in Marnovega Jezičnika, da ne omenim drugih nedostatkov.

Pisatelju, uradniku pri graški vseučiliški knjižnici, so pristopne tudi redke in daleč po svetu raztrošene knjige. Omenim naj le, da se nahajajo zadnje tri, namreč Tulščakove molitve, Truberjev katehizem in Salomonove pripovedi vse v en hrbet vezane edino v kraljevi knjižnici kodanjski (Kopenhagen). Žal tudi, da je prešla Spangenbergova postilla, edini popolni izvod, iz rok Oblaka, čigar last je nekda bil, v predale britanskega muzeja v Londonu, in to le vzpričo neumestne ščedljivosti naših učnih zavodov, od-

nosno njih načelnikov. Tako je vsaj dobil Truberjev ‚Catechismus s dveima islagama‘ (Tibinga 1575), katerega hrani tudi British Museum, istorodno tovarišico.

Ź. Wester.

Doktor Thomas de Cilia (Perlower, Prilokar) der Erzieher Kaiser Maximilians I., erster Dompropst von Wien und Bischof von Konstanz. Ein Gedenkblatt zum vierten Säculum seines Todesjahres. Zusammengestellt von M. Ljubša. Graz. Verlags-Buchhandlung ‚Styria‘. 1897.

Pisatelj navaja v predgovoru imena mož in zavodov, katerim se ima več ali manj zahvaliti za svoje podatke. O Davorinu Trstenjaku se nahaja še celo kratek životopis. Potem našteva razne ‚vire‘ (Quellen), ki pa večinoma niso viri, temveč le pomožne knjige (Hilfsbücher). Kar se tiče priimka Tomaža de Cilia, je ime ‚Perloverus‘ še najstarejše, in kazalo bi, da pri tem tudi ostanemo, dokler se ne spravi na dan kaj zanesljivega o kakem drugem njegovem imenu. Ker je bil rečeni Tomaž doma iz Celja ali pa iz celjske okolice, bi bilo dobro pregledati zastran njegovega priimka kake stare urbarije za celjski okraj. Gospod M. Ljubša citira na raznih krajih kot vir pisatelje 19. stoletja, ne pa istočasnih zgodovinskih dokumentov. Ko piše na str. 13.: ‚Thomas übernahm nach Seidl die Erziehung Maximilians um das Jahr 1466‘, si nehote mislimo, kako ve Seidl to, kar se je skoraj 400 let pred njim godilo.

Pisatelj ni prepričan (str. 15., op. 2.) — in ima popolnoma prav — da je Tomaž de Cilia spisal slovensko slovnico in slovarček za uporabo cesarju Maksimilijanu, kakor piše pl. Kleinmayr (Zgod. slov. slovstvu, str. 39.). Po mojem mnenju se je rodila ta trditev v preživi domišljivosti dotičnega pisatelja. Lahko rečem, da nihče ne najde nikoli in nikjer ‚Berlogarjeve‘ slovnice in slovarčka.

Precej natančno in sicer večinoma po virih je opisal g. Ljubša življenje Tomaža de Cilia v njegovih poznejših letih, ko je bil protonotar in tajni svetovalec cesarja Friderika, potem stolni prošt v Konstanzu, dalje vseučiliški kancelar na Dunaju ter na zadnje škof v Konstanzu. Na strani 44. nam ne more pisatelj natančno povedati, je-li bil Tomaž de Cilia 68., 71., 72., 73. ali 83. škof v Konstanzu; ako ga to vprašanje tako zanima, naj bi bil pustil Kolba, Zedlerjev ‚Lexikon‘, Manlius, Ebelinga, Seidla itd., pa naj bi bil sam vzel v roko kak zanesljiv imenik ondotnih škofov ter seštel, koliko prednikov je imel Tomaž de Cilia.

Pisatelj se je mnogo trudil, da je sestavil ta spis. Tu in tam se je preveč oziral na izjave raznih ‚pisačev‘ sedanjega stoletja, ki so deloma kradli iz drugih knjig, deloma pa lagali vsled preživahne svoje domišljivosti, premalo pa je v poštev jemal najstarejše vire. Želeli bi, da bi bila knjižica spisana v slovenskem jeziku; Nemci pišejo za svoj narod svojo zgodovino v svojem jeziku, zakaj ne bi delali tako tudi mi Slovenci?

Fr. Kos.

Slovenska pesmarica. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. I. zvezek. — Slovenska pesem je našla mecena, kateri ji pripomore s spretnostjo svetovno izkušenega impresarja k obči veljavi med narodom, kateri je vvede i v kmetiško hišo, i v meščanske rodbine, da jo bodo mogli spoznavati vsi Slovenci po obširni svoji domovini, za katero je ustvarjena. Učil se bode slovenski narod spoznavati in ljubiti svojo nežno hčerko, ka-

tera zna dramiti in razveseljevati, katera izpodbujajo k življenju, k delu, katera utirja vezi naklonjenosti in ljubezni do domovine, katera uči in blaži. Družba sv. Mohorja in oziroma sam slovenski narod, katerega predstavlja znamenito to društvo, je oni mecen, katerega zahvaljujemo za darilo, katero je naklonil »narod sam sebi«. Prišel je na svetlo ličen priročen zvezek, v katerem je zbran cvet slovenskih zborov. Ta zvezek je temelj nadaljnjima dvema zvezkoma, v katerih se bode nadaljevalo delo. Priznati moramo, da je ideja o izdaji slovenske pesmi v 80.000 najširšemu občinstvu namenjenih izvodih zdrava. Vrasla je iz navdušenja za slovensko narodno glasbo in iz ljubezni za narod, kateremu ne sme ostati zaprt vir nekaljenega veselja, kakršno nam nudi glasba. Ideja ta je kot Kolumbovo jajce: izvršena se nam zdi enostavna, sama ob sebi umevna. Pohaja pa od gospoda Jakoba Aljaža, župnika na Dovjem, kateri se je je poprijel s prirojeno mu vnemo za glasbo in za narod. Kakor je imenovani gospod župnik popularen med slovenskim narodom, tako je tudi njegova ideja popularna. Isvršil je pa svoj ukrep gosp. Aljaž s trdno roko, z neomahujočo voljo, vestno in dosledno. Njegovo delo bomo mogli temeljito oceniti šele tedaj, kadar izideta ostala dva zvezka. Šele iz dokončanega celega dela bode moči presoditi, je-li delo popolno, jeli ustreza urediteva izdanega gradiva zahtevam, kakršne so opravičene vzpričo knjige, katera naj pomeni nekak arhiv slovenske pesmi, živ spomenik slovenske glasbene umetnosti.

Prvi zvezek je nam pač porok, da je gospod ureditelj slovenske pesmarice fin kritik, ki zna s prirojenim mu okusom zbirati, ki razume razločevati dobro in slabo zrnje, ki ve, kaj sodi v zbirko, katera vzgajaj ljudstvo za razumevanje prave glasbene lepote. Gospod župnik Aljaž je seveda navezan zgolj na eno polovico našega skladbenega materiala; kajti druga polovica — ljubimske pesmi in ljubimski zbori slovenske glasbene literature — je a priori izobčena iz programa, katerega zastopa družba sv. Mohorja. V tem oziru ostane slovenska pesmarica nepopolna, in bode ljubimska pesem pač morala iskati drugega mecenca, recimo »Glasbeno Matico«, seveda ne bode ta mecen, kar se tiče razširjanja dotične pesmarice, enak in niti ne približno mogočen vrstnik družbi sv. Mohorja. Habent sua fata libelli; in tudi posamične pesmi imajo razno usodo. V prvi zvezek »Slovenske pesmarice« (208 strani osmerke) je našlo pot 72 zborov, oziroma harmonizovanih narodnih ali ponarodnelih napevov. Zbrani so v 3 skupine, in sicer ima prva skupina 45 moških zborov, druga 20 mešanih zborov in tretja 7 nabožnih pesmi. Zastopani pa so nastopni skladatelji: Belar, Fajgelj, Fleišman, Foerster, Grundmann, Hajdrich, Haydn, Hribar, Benj. Ipavic, Gustav Ipavic, Jenko, Klinar, Kocijančič, Mašek, Nedvėd, Potočnik, Rihar, Runjanin, Sattner, Slomšek, Škroup, Vašek, F. S. Vilhar in Miroslav Vilhar. Harmonizacijo narodnih oziroma ponarodnelih napevov, katerih je vsega skupaj 15, so preskrbeli Aljaž, Fajgelj, Foerster, Hubad, Nedvėd, Sattner. Omeniti je, da je večina v I. zvezku »Slovenske pesmarice« izdanih zborov svojina »Glasbene Matice«, katera jih je za svojega štiriindvajsetletnega obstanka na svetlo dala v svojih letnih zvezkih, ki pa so večinoma že popolnoma zdavnaj porazprodani. Da je prepustila »Glasbena Matica« svoje skladbe družbi sv. Mohorja, katera edina more razširiti slovensko pesem v

tolikem številu, kakršnega je treba, da postane v resnici splošno, narodno blago, je zaslužen čin, na katerega veliki blagi pomen ni smeti pozabiti.

Družba sv. Mohorja si je pa z izdajo »Slovenske pesmarice« pridobila hvaležnost naroda in si zagotovila priznanje, da je njena skrb za duševni razvoj ljudstva v istini vsestranska. Vredno je take skrbi tako ljudstvu, a ne manje tudi skladatelji, kateri si ne morejo misliti idealnejše izdaje, nego je »Slovenska pesmarica«, ki bode trajen, nerazrušen spomenik njih imenu.

Dr. V. Foerster.

Dunajski sotrudniki „Ljubljanskega Zvona“, ki hote z berili, ocenami in razgovori pospeševati v slovenskem slovstvu tudi moderne struje ter gojiti med seboj pravo razumevanje mednarodne lepe umetnosti, so si ustanovili svoj klub. Sedanji člani kluba so gg.: „Aleksij Nikola je v“ (V. Z.), Anton Majaron, „Borut, * * *“ (Fr. E.), „Faustus“ (F. J.), Fran Goestl, Fran Govékar, „Ivan Saveljev“ (Iv. C.), „I. Š.“ (Iv. Š.) in Fr. Vidic — Novega kluba se prav iz srca veselimo ter se za „I. J. Zvon“ od njega obilo nadejamo. Vivat, crescat floreat!

Sestanek slovenskih slovstvenikov in umetnikov. Ta lepa ideja, katero je sprožil slovenski pisatelj že meseca septembra v „Edinosti“, si pridobiva med našimi literati čim dalje več pristašev. Članki, katere je prinesel konec novembra „Slovenski Narod“,¹⁾ so vzbudili v širših krogih veliko zanimanje za kongres ter izzvali že nekaj izjav slovenskih pisateljev, ki se izvestno še pomnože. Želeti je, da povedo vsi slovenski listi brez razločka svoje misli o tem predlogu; zlasti pa naj bi se izrazili o tem naši slovstveni klubi in literarna društva! — Filološka in estetska vprašanja naj bi se reševala na takih kongresih, razgovarjalo naj bi se, kako je vzbuditi in gojiti pravo kritiko, in kako zatirati slovstveno „terzitovstvo“; obravnalo naj bi se, kako je povzdigniti dramatično slovstvo, kako pospešiti kolportajo, knjištvo, kako dvigniti slovensko dramatično umetnost, domače kiparstvo in slikarstvo; sklepalo naj bi se o reformah v „Slovenski Matici“ in „družbi sv. Mohora“, o potrebi moderne smotre ali revueje za politiko, socialno vedo, znanstvo in kritiko; seznanili naj bi se osebno med seboj naši slovstveniki in umetniki — s tem bi se zatrl marsikak nepotreben „literaren boj“ ter se sklenile mnoge plodonosne zveze. To je jedro tistih člankov. — Lani je zboroval v Parizu internacionalni kongres literatov, letos po leti v Budimpešti kongres madjarskih umetnikov in pisateljev, Srbi se snidejo v kratkem menda v Belem gradu, in Hrvatje se takisto pripravljajo na literarni sestanek. Da bi bil tudi v Slovencih za razvoj književnosti, umetnosti in knjištva potreben tak shod, o tem ni dvoma. Ali pa se ideja oživotvori, in kdaj, kako in kje, o tem bo treba še precej razprav. Mi le želimo, da misel že v kali ne zaspi, ter pozivljemo zato svoje sotrudnike in vse, ki se zanimajo za eventualen sestanek slovenskih literatov in umetnikov, da nam sporoče svoje misli, katere objavimo — kakor smo obljubili v opazki pod črto — na platnicah.

α + β.

¹⁾ Te članke namerjamo ponatisniti na platnicah našega lista ter po njih ponatisku ondi sploh otvoriti javno govorilnico za nasvete in predloge, ki se dostajajo tistega kongresa. Sodimo, da se bo ta poraba platnic videla umestna tudi tistim, ki se sicer protivijo kateri koli samostojni porabi platnic.

Op. uredu.

Odložiti smo morali za pozneje oceno, oziroma naznanilo nekaterih nam poslanih knjig in knjižic zaradi pretesnega prostora in preskopega časa.

Slovensko gledališče. Že prvih šest tednov so imeli obiskovalci slovenskega gledališča toliko raznovrstnega užitka, da mora umolkniti še tak nenasitnež in slabovoljnež. Razen operete, ki pa jo vzpričo čestih opernih predstav kaj lahko pogrešamo, je bilo že vse na vrsti, in sicer so se nam nudili skoro samo boljši proizvodi. Škoda, da se moramo to pot radi tega, ker smo se v poročanju nekoliko zakasnili, omejiti glede posameznih predstav le na bolj splošne in površne opazke!

Dne 4. oktobra se je predstavljaval v proslavo godu Njegovegn Veličanstva Otelo z isto dovršenostjo, kakor lansko leto. Odlikovala sta se pred vsem gospica Teršova (Desdemona) in gospod Verovšek (Otelo).

Dan 6. oktobra nam je prinesel prvo operno predstavo. Pel se je tisti večer slovenskemu občinstvu toliko priljubljeni „Trubadur“. Ta predstava je vzbujala radi tega še posebno zanimanje, ker so imeli nastopiti prvič novo pridobljene operne sile.

Ne vemo, ali je posebno prikladno, da se pusti novim močem debutirati v predstavah, ki so se že tolikokrat ponavljale na našem odru. Kajti za debutante je to precej nevarno. Občinstvo, ki je videlo igrati ali čulo peti kako ulogo že po drugih močeh, ocenjuje zmožnost novega igralca ali pevca le prerado na ta način, da ga primerja s prejšnjim, in kaj lahko se zgodi, da sodba potem ni objektivna, zlasti ako je bil prejšnji igralec ali pevec zares izboren in zategadelj priljubljen. Da je naše občinstvo z novo angaževanimi silami navzlic temu, da je bila naša opera že v prejšnjih letih jako dobra, takoj sprijaznilo, je torej gotovo dobro znamenje.

Ulogo Manrica je pel gospod Binder — zelo prikupljiva prikazen — jako lepo. Njegov mehki glas, ki sicer še ni popolnoma razvit in postane sčasoma vsekakor še obsežnejši, je zlasti v nekaterih legah jako lepo doneč in sposoben zlasti za fino nuanciranje v nežnejših partijah. — Gospoda Fedyczkowskega, ki je pel ulogo Ferranda, mi v prejšnjih časih nismo čuli peti, torej tudi ne vemo, koliko je napredoval. Toliko pa lahko rečemo, da je napravil na nas prav dober vtisk. Njegov bas se bliža baritonu, in njegovo petje je zlasti v višini blagglasno. Prav zadovoljni smo bili tudi z gospico Vetterjevo, ki je nastopila kot Azucena. Zdi se nam, da se ta uloga na našem odru še ni pela tako dobro, kakor to pot. Igro omenjene gospice je seveda nekoliko kvarila boječnost, ki navdaja vsacega pevca ali igralca kolikor toliko, kadar stopi prvič pred občinstvo, zlasti če je to sploh prvi njegov nastop na odru, in res je bila gospica Vetterjeva ta večer prvič na javnem odru.

Drugi pevci in pevke so nam do malega stari znanci in znanke. Gospod Noll je ostal, kar je bil, in s tem je povedano vse. Baš v Trubadurju se tega pevca človek ne more nikdar naslišati. — Biser naše opere pa je pač gospica Ševčikova. Nje glas je še vedno srebrenočist, brez vsake hibe, v vsch legah enako močan in enako zvonek. Napredovala pa je gospica od lani v tem oziru, da nastopa letos mnogo sigurneje in pogumneje, in da se giblje mnogo prosteje po odru.

Tudi drugače je bila predstava v vsakem oziru vzgledna. Oba kora, moški in ženski, sta se vseskozi dobro ponašala, in nadomestitev in popolnitev nekaterih moči v ženskem koru je gotovo tudi napredek.

L' Arrongeva narodna igra „Hčere gospoda Zajčka“, katero je poslovenil neumorni pisatelj A. Funtek, in ki se je igrala dne 8. oktobra, je polna mičnih prizorov, ki sicer niso vsi v pravi organski zvezi med seboj, pa ne ostanejo brez učinka, ker so tako resnično po življenju posneti. Igralo se je v občé dobro, vendar nekateri naših igralcev še vedno ne zadenejo tistega „tempa“, s katerim se morajo igrati take igre, bodi si, da svojih ulog ne znajo dovolj dobro, bodi si, da jim nedostaje sploh potrebne šole za take igre.

Dne 10. oktobra smo imeli slavnostno predstavo na čast gostom, došlim k otvoritvi „Narodnega doma“. Gospod Inemann je jako lepo deklamoval krasni prolog Funtkov. Nato se je igrala izvirna Jurčič-Kersnikova igrice „Berite Novice“. Mi bi si bili želeli ta večer kaj družega. Videli smo to igrice že bolje igrati — na deželi, nego se je igrala ta večer. O takih prilikah bi igralci vendarle morali gledati na to, da se do dobrega navadijo svojih ulog! — Na koncu se je pel zadnji akt Parmove opere „Urh, grof Celjski“, ki je gostom jako ugajal.

„Faust“, za „Trubadurjem“ slovenskemu občinstvu najbolj priljubljena opera, se je z jako lepim uspehom pela dne 16. in 20. oktobra. Prepričali smo se ta dva večera do cela, da naša opera od lani ni nazadovala. Kaj vzmoreta gospica Ševčikova in gospod Noll i v tej operi, o tem smo že lani večkrat govorili. Gospod Binder pa je v ulogi Fausta brez dvojbe nadkrijeval svojega prednika. Za to ulogo ga usposablja zlasti mehkoba njegovega glasu. Da je pel na nekem mestu s prevrženim glasom (fistlom), se mu ne sme šteti preveč v zlo, kajti v Gounodovih operah se dogodi to včasih celo tenorjem, ki so „na glasu“. Raznih nedostatkov, ki se kažejo zdaj še morda pri njegovem kretanju in nastopanju, se gosp. Binder sčasoma brez dvojbe odvadi. Jako dober je bil kot Mephisto i v igri, i v petju gospod Fedyczkowski. Tudi gospica Vetterjeva nas je popolnoma zadovoljila.

„Brat Martin“, ki se je igral dne 18. oktobra, ima do našega občinstva še vedno tisto privlačno silo, kakor lani. Glavna zasluga za uspeh, ki ga ima ta igra na našem odru, gre gospodu Inemannu, gospici Polakovi in gosp. Podgrajskemu. Sicer pa za to igro ni samo naše občinstvo tako dovezetno, temveč tudi dunajsko. Tam se predstavlja ta igra večer za večerom, in prirejajo se za njo celo gledališki vlaki z dežele. Zanimljivo je to, kar je pred kratkim dognala neka civilna pravda, da namreč pravi ustvaritelj tega dela ni Karol Costa, temveč — njegova žena.

Jako lepe večere smo imeli dne 22. in 24. oktobra in 15. novembra, ko se je igrala — prvič na našem odru — Schillerjeva žaloigra „Maria Stuart“. Po pravici povemo, da se nam je zdela uprizoritev te tragedije vzpričo naših razmer smelo podjetje. S tem večjim veseljem zabeležujemo, da so imele te predstave zelo lep uspeh. Odlikovala se je pred vsem gospica Teršova v naslovni ulogi. Ta gospica igra zmeraj s pristnim čuvstvom; razpolaga pa tudi z vsemi tistimi sredstvi, katerih treba, da se dá čuvstvom duška in primerneza izraza. Vse na njej je bilo vredno kraljice: tako nje vedenje in kretanje, kakor izraz njenega lica in glas njene besede. Pripomniti treba, da se je gospici od lanjskega leta organ dokaj popravil in se ji glas jako ublažil. Govori gospica vedno umljivo, naj govori že šepetajoč, ali pa naj vzklika iz polnih prsi. — Prav ugajala je tudi gospa Danilova kot

Elizabeta. Prvikrat se nam sicer v gestah ni zdela vseskozi všečna. Pri takih ulogah mora igralec vedno pomniti, da je od vzvišenosti do smešnosti le majhen korak. Vendar radi priznamo, da je kazala gospa Danilova pri vsakem novem nastopu napredek. — To smo opažali tudi pri nekaterih drugih igralcih, in to je gotovo veselo znamenje. Prijetno nas je iznenadila gospica Ogrinčeva (Kennedy). Vse kaže, da postane ta gospica sčasoma še prav dobra moč. Le počasi, a vztrajno dalje! — Gospod Inemann je igral ulogo blagajnika Burleigha z navadno spretnostjo. Sicer se nam je pri prvi predstavi zdelo, kakor bi bil semtertja svoj govor vendarle nekoliko premalo pointiral, pri poznejših predstavah pa je bil omenjeni gospod na onem višku popolnosti, kakor do malega v vseh svojih ulogah. — Gospod Verovšek (Mortimer) nam je takisto pri poznejših nastopih bolje ugajal, nego pri prvem. Težavo dela temu gospodu zamolklo govorjenje, ker ga je tam, kjer ne more govoriti iz polnih prsi, težko razumeti. — Gospod Danilo (Leicester) ne vzmore povsod onega patosa, katerega Schillerjeve tragedije zahtevajo. Vobče pa smo bili prav zadovoljni z njim. Več, nego smo od njega pričakovali, nam je podal gospod Lušin (Paulet). Tudi gosp. Perdan (Talbot) je dobro izpolnil svoje mesto. — Opomnimo naj še, da je bil pri zadnji predstavi Marije Stuartove navzoči nadvojvoda Evgen. Gotovo velika čast za naše gledališče!

Za izvirno dramo je prišla tudi izvirna opera na vrsto! Dne 30. oktobra, 3. in 7. novembra se je pel „Gorenjski slavček“, lirično-komična opera v dveh dejanjih, ki sta jo spisala Lujiza Pesjakova in Emanuel Züngl, uglasil pa Anton Foerster. Libreto, dasi se ne popne nikjer do posebne pesniške vrednosti, vendar ni slab. Sicer obsega nekoliko prizorov, ki bi se nam videli umestnejši v kaki opereti, toda brez takih nedostatkov ni menda niti „Prodana nevesta“. Toliko pa moramo reči, da je dejanje dokaj zanimljivo, in da se prizori razen morda v začetku vrste tako drug za drugim, da ne postane dolgčas niti onemu, ki ne išče užitka v godbi, nego v tem, kar se mu predstavlja.

„Gorenjski slavček“ sa je uprizarjal pri nas že pred petindvajsetimi leti, toda ne kot opera, nego bolj kot spevoigra, torej v bistveno drugi obliki. Že takrat pa je skladba gospoda Foersterja vzbujala splošno pozornost in si je pridobila neomejeno priznanje najkompetentnejših ocenjevalcev. Sam mojster Smetana je hvalil pri tem delu sveže melodije, iznajdljivost, veščaka harmonizacijo in spretno instrumentacijo. In vendar je bilo Foersterjevo delo tistikrat tako rekoč šele v povojih!

V strokovnjaško oceno Foersterjeve opere se sicer mi ne moremo spuščati, ali toliko lahko trdimo s prepričanjem, ne da bi se bali ugovora, da nam je podal gospod Foerster glasbeno delo nenavadne umetniške vrednosti in popolnosti, ki ne ostane le pri nas doma nepozabljeno, temveč pride prej ali slej tudi izven mej naše domovine do zaslužene slave.

Pela se je opera jako dobro; odlikovale so se zlasti gospice Ševčikova, Vetterjeva, Polakova in Musilova, pa gospodje Binder, Noll, Fedyczkowski, Podgrajski, Štamcar in Kronovič.

Dne 1. novembra se je igrala, kakor vsako leto na ta dan, Raupachova žaloigra „Mlinar in njegova hči“.

Dne 5. novembra pa smo videli prvič na našem odru pl. Moserja in pl. Schönthana veselo igrano „Vojska v miru“. Igra ima ubogo malo pravega dejanja, tem več pa situacijske komike. To zadnje je bilo menda vzrok, da se nekaterim igralcem ni videlo potreba, da bi se bili do dobrega naučili svojih ulog, češ, da igra itak mora uspeti — nazori, s katerimi se mi nikakor ne strinjamo.

Dne 10. novembra se je poňavljala Funtkova izvirna drama, žal, da je bilo skoraj prazno gledališče. Nam se zdi, da tiči v takem preziranju domačega proizvoda nekoliko nehvalečnosti. Funtkova drama res ni brez hib, katerih smo nekaj že tudi omenili; vendar se nam vidi, kakor bi bilo občinstvo sledilo dejanju z nekoliko prekritičnim očesom. To je sicer pri zanimanju, ki ga vzbuja domače delo, vsekakor razumljivo, a prezreti se ne sme, da uide gledalcu marsikaj lepega, ako preveč razmišlja o posameznostih. Tako se je dogodilo tudi nam, da smo prvič, ker smo semtertja predolgo vztrajali pri kakih točkah, marsikaj prezrili in šele pri drugi predstavi smo zasledili, da ljubi Vera Vsevlada od prvega početka. Morda se nam poreče — in to po vsej pravici — da je potem popolnoma nedoumno, da zavrne Vera Vsevlada na tak nečuden in sramotilen način. Toda temu se da pomoči. Kratek monolog Verin bi zadostoval, da se gledalcu odpre pogled v njeno dušno stanje in razpoloženje, in da mu postane jasno marsikaj, česar zdaj ne razume in razumeti ne more.

Naša misel je taka, da bi domačih dramatičnih proizvodov za sedaj ne smeli soditi preostro, in če jih že sodimo, obsojajmo jih vsaj ne! Ne sme se prezreti, da moremo tudi pri dramatični umetnosti napredovati le od stopinje do stopinje. Prestroga sodba rodi pesimizem, a pesimizem je neploden! Saj smo bili itak že skoro obupali, da dobimo sploh kdaj dramatičnega pisatelja! —

Dne 13. novembra pa se je predstavljal znameniti Sudermannov igrokaz „Dom“. Gotovo je priznanja vredno, da nas seznanja intendancija slovenskega gledališča tudi z boljšimi modernimi deli. Sudermann je še mlad (roj. l. 1857.), a je poleg še nekaj let mlajšega G. Hauptmanna (roj. l. 1862.) brez dvojbe najženijalnejši sedaj živečih nemških pisateljev. Njegov realizem je tak, da se z njim sprjazni lahko tudi človek, ki se drugače ne navdušuje za moderno literarno strujo. Kolikor poznamo mi Sudermannova dela, moramo reči, da mu je najljubši predmet, katerega obdelava od raznih strani, rodbinski spor, izvirajoč iz različnih značajev in nazorov posameznih članov družine. Pri tem igra prirojenost, ali pa „milieu“ veliko ulogo. Zlasti ima ozračje, v katerem dihajo njegovi junaki, poseben vpliv na razvitek njih značajev. Iz tega izbaja, da sta si sedaj oče in sin, sedaj brat in sestra, sedaj zopet hči in oče v velikem nasprotju. — Rodbinski konflikti so že sami na sebi jako ugodni predmeti; ako pa zna ta predmet obdelovati kdo tako, kakor Sudermann, potem je učinek dotičnega proizvoda gotov. Sicer ne trdimo, da je „Dom“ brez vseh hib. Ugodno uprizoritvi že to ni, da je uspeh igre preveč navezan na igranje ene same osebe. Vendar pa vpliva pisatelj v premoških prizorih z elementarno silo na človeško srce, in baš to je znak pristne in prave pesniške moči.

Glavno ulogo, t. j. jako težko ulogo Magde, je igrala gospica Teršova s pravim razumom in pravim temperamentom. Obristajtenanta je karakteri-

zoval gosp Inemann jako fino; smrtni prizor je bil naravnost pretresljiv. — Drugi igralci so zadostovali, in to priznamo tem rajše, ker moderne igre igrati ni baš ar elč.akh Z.

Prejeli smo tudi naslednjo oceno »Gorenjskega slavčka«.

Antona Foersterja opera »Gorenjski slavček« v dveh dejanjih, uprizorjena v deželnem gledališču v Ljubljani prvič dne 30. okt. l. 1896. — Naše častito občinstvo ima pač prečudno navado, kadar se prijavi kako domače umetniško delo: ali prehvali delo nepremišljeno kot nedosežno, epohalno, kot da bi bilo ustvarjeno, da vztraja na veke v zgodovini slovenske umetnosti — ali pa je prezirljivo pomiluje s porogljivim nasmehom ter se naposled ošabno obrne od njega; seveda, saj dotična opera ni niti Faust, niti Trubadur, drama pa ne kak Ohnetov »Fužinar« (umetniško vedelo!), vrhu tega se ne uprizarja na Dunaju, v metropoli vse umetnosti, — kaj neki je torej to delo vredno! —

Bodi mi dovoljeno, da opozorim, govoreč o toli velikem delu, kakršno je Foersterjeva opera — o njej sem sicer tudi že drugje govoril — na stališče, na kakršno se je treba vendarle že postaviti pri presoji domače produkcije.

Občinstvo naj se pred vsem zanimlje za to, kar vzbuja pozornost strokovnjaka do dela: ima-li delo umetniško vrednost, ali ne? Ako je nima, je porogljivo pomilovanje opravičeno in prezirljiv nasmeš na mestu. Če pa kaže delo umetniško stremljenje, stremljenje za umetniško, čisto umetniško ustvarjanje, ne oziraje se na prevladujoči okus najširjega občinstva ter ne izzivaje aplavza najvišjih galerij — odkrijte se. gospoda, pa imej delo napake, ali jih tudi ne imej! Skladatelj »Gorenjskega slavčka« si je gotovo sam v svesti, da ni napisal nove »Čarovne piščali« ali »Figarove svatbe«. Vendar je spisal kaj dobro opero, zatorej nikakor ni zaslužil obsodbe, katero si dovoljujejo oni, katere so navdušile budalosti »Brata Martina« (navdušile seveda zato, ker so se predstavljale pred občinstvom dunajskih fijakarjev poldrugostokrat s kolosalnim uspehom). Če je najti v operi kaj pomanjkljivosti, je to morda skromno dejanje: nedolžna, malo dramatiška idila, kateri je poskusila dodati roka gledališkega routiniera Züngla ono, česar ji je ravno nedostajalo za oder — namreč gibčnih in za skladbo uporabnih prizorov. Če je pa pogodil skladatelj kompozicijo tako, da celi večer niti ni občutiti tega nedostatka, je gotovo vreden največjega priznanja. In če je znal spisati skladbo, ki jo lahko razume tudi vsaki neglasbenik, in ki se vendar vedno vzdržuje na površju prave umetnosti ter se celo visoko dviga nad to površje, potem — kakor sem omenil — snemite klobuke pred njim! Orjaških piramid je v zgodovini mlade umetnosti mladih narodov običajno le malo. Postavil je pa Forster v zgodovino slovenske glasbe časti vreden obelisk, ki ga ne zaspe tako kmalu pesek časa. —

Opere ne bodem analizoval, le na kratko jo označim. Preveva jo prisrčen, preprost čut; ni sicer cela Etna strasti, ki bi blaznela v omedleavico, pač pa topel čut zdrave duše. Smeje se nam tudi iz opere z zvočnim, iskrenim smehom humor seljaka, pristne duše, in take so v istini osebe, katere nastopajo v igri: pošteni, prirodni vaščani. Navzlic temu, da podaje skladatelj čute glasbeno toli neprisiljene in (dozdevno) na tako preprost način, je tuje njegovi glasbi vsako filistrstvo, vsako malomestno enostran-

stvo. Konvencionalnih fraz, s kakršnimi delujejo ozkoprsi glasbeni filistri, ne najdete pri Foersterju. Njegova polifonija, kjer je ravno rabi, se pa nam vidi le radi tega tako nedolžna in preprosta, ker je naravna, ker ni prisiljena, s trudom v potu lica izklesana, ker je marveč lahkotno, z gibčno in trdno roko ustvarjena. Njegova glasba je, dasi ne nikakor v drugem oziru, marveč le po značaju sorodna Lortzingovi: umirjena, čutapolna, humoristiška, skoraj bi rekel, dobrohotna, glasba srečnega moža — pri tem pa vselej umetniška. Sicer je pa Foerster, kjer je bil dopusten pikantnejši ton, tudi to struno dokaj srečno ubral: mislim na ljubeznivo, gracijozno francosko kanzoneto Ninone.

Da obladuje skladatelj, ki je toli vsestransko in glasbeno izobražen, kakor je Foerster, tudi zunanjo stran svoje umetnosti v vsakem oziru, se razume samo ob sebi. Kdor zna tako pravilno in značilno karakterizirati osebe, katere nastopajo na odru, je nam porok, da more vlti te značaje tudi v gladko tekočo glasbeno obliko, in da more odeti svoje glasbene misli tudi v lepo orkestralno opravo.

Sicer sem pa že preje poudarjal, da se posluša opera gladko, prijetno, in da je sobesno polifonija zelo prikladna — omenjam torej le še, da doni tudi orkester povsodi polno in dobro, ne da bi se kje spuščal v filigranske igrače moderne instrumentacije, katere izpodletijo pri slabem orkestru navadno tako neugodno.

Če premotrimo celoto, vidimo, da je Foerster ustvaril resno, resnično umetniško delo, delo, katero je vrhu tega tudi širjemu občinstvu, kateremu se sme seveda vsaj nekoliko okusa prisoditi, dostopno, delo, katero so uprizorili naši umetniki, posebno predstavljalci glavnih ulog, gospodične Ševčikova, Polakova in Vetterjeva, gospodje Noll in Binder in tudi vsi izvrševalci malih ulog kar najbolje. Ni mari tako delo vredno, kar največjega zanimanja, veliko večjega, nego mu je je v resnici izkazalo slovensko občinstvo?

K. Hoffmeister.

Palinur. (Konec.) Takih sinekdoh oziroma metonimij, kakor je „Palinur-krmar“, naj navedem nekaj iz zakladnice starih klasikov, a potem tudi iz Prešerna.

Primeri Verg. Aen. VI. 89: alius Latio iam partus Achilles (sc. Turnus, Veniliae filius); — Verg. Ecl. IV. 34: alter erit tum Tiphys et altera quae vehat Argo; Eur. Troad. 614: $\varphi\epsilon\upsilon\ \varphi\epsilon\upsilon\ \acute{\alpha}\lambda\lambda\omicron\varsigma\ \tau\iota\varsigma\ \text{A}\lambda\upsilon\varsigma$; — Hor. Epist. II. 1. 50: Ennius et sapiens et fortis et alter Homerus, ut critici dicunt — t. j. kritiki in pesmoslovci zovejo Enija drugega Homerja.

Zlasti pogosto nahajamo pa ta tropus pri Prešernu, n. pr. v Novi pisarji:

22. Ak' rovtarske vezati znaš otrobi,
Nov Orfej k sebi vlekel boš Slovence. —

53. Apolon drugi bom jaz sred kozarjev
Si v rovtah pletel nevmerjoče vence. —

72. Prerojen Fenis čist da 'z ognja vstane. —

v glosi 16. Pesmi, ki pojo Matjaž e. (Matjaž = junak narodne pesmi) — v gazelah 5. 5. Tvoj obraz je Hanibal pri Kanah (= zmagalec).

5. 10. Predno starost bo Mahaon njega rani (= zdravnik). —

v sonetih 1. 8. Vam bo Homerov naših pesem pela (= epičnih pesnikov).

13. 5. Da bi nebesa milost nam skazale,
Z domač'ni pesmam' Orfeja poslale! —

v nadpisu na Linhartovem grobu:

Slavili, dokler mrtvi se zbudijo,

Domači bosta ga Talíja, Klijo (t. j. slovenska drama-
tika in kranjsko zgodovinopisje.) —

v »Nebeški procesiji« verz 91.: Nova Sodoma bo tam (= mlakuža pre-
grehe in razuzdanosti). —

v epigramih: Stanko Slovencev vskok, Vraz si narobe Katon. (Katon
= v obupnosti trmoglav, a junaški trdovratnež; narobe Katon = lahkomišeln
uskok in izneverjenik) i. t. d. Utegnil bi se kdo taki razlagi, da je »drugi
Palinur« predikat, protiviti, češ, da bi se potem moralo v predikatu glasiti
»drug Palinur«. No, to ne bo tolika ovira, kajti »drugi«, kakor je razložil
o. St. Škrabec, nima nedoločne oblike. Sicer pa Prešeren kaj rad stavi do-
ločno obliko celo pri tacih besedah, ki po slovnici določne oblike niti
nimajo, n. pr.

Da ljúbit' mór'mo se práv' uk njegóvi. —

V zakóni vènder bráni sad mi njéni

Vživáti z Bógom trdniši zavéza. —

Iz vas si marsiktéri glávo vbíja,

Al pôjem res brez úpanja plačíla,

Gotóvi, da bi je ne omečila

Labúdova 's prs mójih melodíja. (Lj. Zv. XVI. 450.) —

Najzanimivejše pa je to. V Prešernovi rokopisni ostalini se nahaja
prvotna osnova te elegije v sledeči obliki:

Bíl náš léd tájat' se začél; pomlád je drugót že;

V dragi slovénski vkrotèn ní domovíni vihár.

Svój čólnič stésal sim z Bógam zročil ga mórju

Skál bréznov se ogibat' še nenavájjeniga.

Zvézde, ki réš'jo, bílé neznánc, ki čóln pogubéjo;

Lel bil moj krmar, drúgi je bil Palinúr. —

Te besede je Prešeren prečrtal in zgoraj napisal:

»Stéšemo svój čólnič z Bogam zročmò ga valovam« in

»Lel bil náš krmar« i. t. d.

IZ TEGA PRVOTNEGA BESEDILA PA JE RAZVIDNO, DA NITI TA ČOLNIČ NI RAVNO
Kranjska Čebelica, ampak čolnič so Prešernove pesmi in Prešernovo slov-
stvanje sploh.

Da še enkrat ponovimo! Prešeren pravi: Drugod imajo že pomlad na
slovstveni livadi, t. j. slovstvo pri drugih narodih se že bujno razvija in
cvete; pri nas se je žalibog komaj začel led tajati, in zimski viharji v slo-
venski domovini še niso potihnil. Tu sem si stesal svoj slovstveni čolnič,
si ustvaril svojo pesem, ustanovil predmet svojega pesnikovanja ter postavil
ta nevarne vožnje nevajeni čolnič na vrtinčasto morje javnosti. Lel je bil
krmar mojemu čolniču, a ta Lel je bil drugi Palinur, ki je omamljen za-
dremal in pozabil na svojo službo. Kaj pa je imel Lel storiti kot krmar
pesnikovega čolniča, kako mu je bilo krmariti, kam nameriti svojega loka
puščico? — Tukaj se spomnimo pesnikovih besed v pesmi »Strunam«:

In kak vé, ki bi nje hválo
 Ráde péle zanaprěj,
 Ak se ne usmíli kmalo,
 Mor'te vtíhniť vekoméj! —
 Spomnimo se pesmi »Próšnja«, kjer pesnik poje:
 Več rož ne raste v polji,
 Več nima ptíčov hrib,
 Čebel več kráj najboljji,
 Več nima vóda ríb,
 Ko mísel jaz, ki spijo
 V ljubeznenih sanjáh,
 Ki si na dan željo
 Zleteti v pesmicah,
 Al repetníc razpeti
 Pred nímajó močí,
 Da tvójih jim zasveti
 Nebeška luč očí.
 Ak hočeš, da jih sence
 Pomoril mraz ne bo,
 Ak hočeš, med Slovence
 Da tvôjô čast neso:
 Saj name se ozéraj,
 Ak nočeš me ljubít';
 Očí mi saj odpéraj,
 Mi glédat daj njih svít!

V sonetnem vencu poje Prešeren:

Željá se ógenj v méni ne poléze,
 Da s' úpa tvój pogléd v srcé ne vlíje,
 Strah razžaliti te mi jézik véže. —
 Srce mi je postálo vrt in njíva,
 Kjer seje zdaj ljubezen elegíje.
 Njih solnce ti si, — —
 Iz krájev níso, ki v njih solnce síje,
 Kjer tvôje mílo se okó ozíra,
 Kjer vsa v poglédú tvôjem skrb umíra,
 Vseh bolečin se pozabljívost píje,
 Kjer se vesélje po obrázi zlíje,
 Kjer míne jéza notranj'ga prepíra,
 Kjer petje 'z polnega srca izvíra,
 Zbudé se v srcu sládké harmoníje,
 Kjer poroséno od ljubezni čísté,
 Kalí, kar zlahtnega je, žéne zale.
 Kot, ko budí díh pomladanjski liste. — —
 Od tēbe, drage deklíce prevzetne,
 Prinesle niso bóžicam prijetne,
 Ki bi bilá jih oživéla, hvale. —
 V zidéh tak podrtíje zapuščéne
 Rastéjó včasih rože neveselo,

Ki jim kopriv, krdélo réjo vzelo
 In kar nežlahtnih zelišč kal tam žéne,
 Al ak v gredice vrta jih zeléne
 Kdo presadí, cvetéjo koj vesélo.
 Tak blizo mój'ga bi srcá kraljice,
 Bi blizo tēbe, solnca njih, dobíle
 Moč kvíšku rasti poezij cvetlice;
 Ak hočeš, da bi zaljši cvét rodíle,
 Vesélo véle vzdígnile glavíce,
 Jim iz očí ti pôšlji žárke míle! i. t. d.

Povsod srečuješ isto mísel: Če bi bila moja ljubezen uslišana, bi jel krepkeje vreti studenec mojih pesmi Toda Lel je pozabil svoje naloge, on ni ranil s sladko skelečo puščico njenege srca, je bil torej kot krmar Prešernove poezije dremljiv Palinur.

Dasiravno nam pa pesnik zatrjuje, da bi cvetlice njegove poezije začele bujneje poganjati, ako bi jih obsijali prijazni žarki iz očí kraljice njegovega srca, nam vendar tega ni jemati preveč resno; kajti s tem ravno, če bi bil pesnik uslišan, bi bil izgínil vsaki povod njega elegični turobnosti, katera je ravno vir vse njegove poezije. —

Ob takih razmerah pa, ko je bilo krmilo Prešernovega slovstvenega čolniča zlomljeno, ko mu ni pihal v jadra ugodni vetrič uslišane ljubezni, mu je prišel na pomoč prijatelj Čop, mu popravil jadra in krmilo in naravnal Prešernovo slovstveno barčico na pravo pot, da je prijadral v Kume, v sveto deželo poezije, do svetišča Apolonovega. S Čopom sta si ulomila zlato vejico, s katero je bilo mogoče priti v deželo duhov, da sta se ondi seznanila z vsemi znamenitimi slovstvenimi veljaki raznih narodov in raznih dob. Kakor Sibila Eneja v Had, je spremljal Čop Prešerna v čarobni svet svetovne literature, ga vvedel v deželo duhov in mu tu pokazal vse zvezde na nebu poezije. —

Tako, mislim, bi se dala tolmačiti ta Prešernova elegija v spomin Matija Čopa.

Sundečić J., dični pesnik srbski, nam je poslal »Srpskega glasa«, ki izhaja v Zadru, 41. letošnje številko, v kateri je objavil navdušeno posvečenko, v pesniški obliki zloženo, na čast naši rojakinji, gospej Terezini dr. Jenkovi, a opremil je to čestitko z nič manj laskavim prozaičnim posvetilom pod črto. Prošnji pesnikovi, naj jo ponatisnemo tudi v našem listu, tem raje ustrežemo, ker je prav ta čestitka lep dokaz tako redke — jugoslovanske vzajemnosti.

Vilovitoj i Preplemenitoj Gospoji

TEREZINI dr. JENKOVOJ

Na Njezin Imen-dan 15. oktobra 1896.

Zdravo, sestro Slovenkinjo;
 Miris kito izabrana!
 Vatreno ti kličem »Zdravo!«
 Na dan tvoga Imen-dana . . .

Take nam se hiljadile:
 Slatke majke, zor-supruge;
 I na njih se uglédale
 Mile naše sestre druge! . . .

Ti si čarna; — al' čarnija
Nakića su tvoga srca;
A dara ti božijega
Iz pogleda plamen vrca:

Pa te žarom domorogja
Diže k nebu na visoko;
Dalje, dalje; — neg što stiže
Na krilima šivi sôko...

I s tog vîsa, — okom uma —
Pratiš udes dragog roda;
Ispred zjena treperi ti
Njegov uskrs i sloboda:

Pa da možeš, sve Slovenstvo,
Zlatom bi ga pozlatila;
Biser-kitam potkitila,
Do Boga ga uzvisila. —

Taki žari duše tvoje;
Taka lûča uma tvoga;
Taki oganj, taki zanos
Tvoga srca plamenoga:

Zaslužuju, — da ti danas
Svak uzvikne „Zdravo!“ „Zdravo!“...
I nad tobom da se vedri
Uviek ovo nebo plavo...

Ovo nebo, naše nebo,
Nebo živo — pûno čara,
Kao što su tvoje grudi
Pune svetog rajskog žara. —

Divna vilo! — plemenita
Poletnico, nebesnico,
Vilo draga, slatka vilo,
Prebiserna miljenico:

Živi! Živi! — na utjehu
Svoga vojna, svojih čeda,
I na radost sveg nî roda,
Živi sretno i bez biedâ!...

U Kotoru.

Popravek. V spisu „V krvi“, na str. 596. v 5. vrsti čitaj m. »naj-
ugodnejše« najuglednejše gospe; na str. 658. v 17. vrsti čitaj m.
»tergoque« torroque; v spisu „Vzor“ na str. 683. v vrsti 22. m.
»pesnice Sapfe« pesnika žaloiigre Sapfe (= Grillparzerja); na str. 690.
v vrsti 21. m. »modrih toaletah« modnih toaletah.

Listnica uredništva. Aljaška: Neporabno; pošljite še kaj, da
vidimo. — Asen: Izvožena pota! Nič krepkega, izvirnega. — Pošilja-

A najskoli svom pjesniku,
Rad njegove liepe slave:
Živi! kao sjajna zviezda,
Da ga sjete ne poplave,

I dušu mu ne obore:
Posred svieckog ništavila,
Posred spora i razdora,
Brackog rûga i grdila!...

No on amo od Lovčena,
A ti, vilo, od Triglava,
Pokliknimo krvnoj braći;
»Amanet vî budi Slava,

»Koja čami ka Prometej
»U lancima od željeza;
»Koja vapi za slobodom,
»Da ni srce hvata jeza!...»

Grmnimo im: — »Kud naglite!?!...
»Tun je jama, — Spâsa eto:
»Ko od Spasa hod odvrće
»Nek mu bude sve prokleta!...»

Tako braći poklikujmo,
Da nas čuje svaka strana:
Kud se pruža po Balkanu
Svaka našeg roda grana;

Pa nek zavist bûlji oči,
I omraza oštri nože:
Neka bûlje, neka oštre:
Šta bies njihov nami može,

Pod egidom naših vrljih
I poštenih osjećajâ,
I zbog gorkih nad rasapom
Našeg roda uzdisajâ?...

Pustimo ih nek se srće,
Dok je nami svetlo čelo:
Nek se srće, nek se grće:
A mi zdravo i veselo! —

J. Sundečić.

telju pesmi: „Povej!“ „Le en trenotek“. — „Veruj!“ itd. Poslano blago bi kazalo, da Vam verzifikacija ne dela baš velikih težav; izvirnosti pa, žal, v Vaših verzih nismo našli, in zategadelj pesmi niso za „Zvon“. Erotika se dozdeva začetnikom sicer najbližji in najložji predmet, v resnici pa je to stvar, katero nam more od nove, zanimive strani pokazati samo istiniti poet z globokim čuvstvom in temperamentom . . . Pošljite nam kaj bolj šega! — K. pl. R: Vaše pesmi kažejo, da imate lep pesniški dar. Ako boste napredovali, utegnete sčasoma še kaj izvrstnega spisati. Ne škodi, če — kakor pišete — čitate „Gottschalla“ in druge „poetike“, iz katerih se lahko naučite marsičesa glede teorije in tehnike. Toda prava „velika šola“, vsem umetnikom in pesnikom je in ostane — življenje in priroda . . .

† I V A N N A V R A T I L.

Neizprosna smrt¹⁾ nam je zopet pobrala odličnega književnika, moža, ki je vedno zvesto služil slovenskemu narodu ter si pridobil z neumornim delom neprecenljivih zaslug za njega kulturni napredek — umrl je dne 28. novembra t. l. na Dunaju gospod Ivan Navratil.

Rodil se je Ivan Navratil dne 5. marcija 1825. l. v Metliki. Doprivši študije, je skoraj vstopil v državno službo v Ljubljani, odtod pa se preselil l. 1851. na Dunaj, kjer je bil zadnja leta načelnik pomožnim uradom najvišjega sodišča in tolmač za slovenski in hrvaški jezik.

Že leta 1845. je postal sotrudnik „Novicam“, l. 1849. pa je osnoval izvrstni časopis „Vedež“, ki ga je zakladal največ s svojimi spisi. Sodeloval je tudi pri Cigaletovi „Sloveniji“ in Janežičevi „Slovenski Bčeli“. Pomagal je Janežiču pri spisovanju slovarjev in slovnice, podpiral Miklošiča pri sestavi staroslovenskega slovarja, sodeloval pri Cigaletovi pravno-politični terminologiji in popravljaj slovenske šolske knjige. Podpiral je tudi dr. Bleiweisa pri sestavljanju slovenskih beril za prve štiri gimnazijske razrede, sam pa je sestavljal čitanke za višje gimnazijske razrede. Marljivo je zalagal s poučnozabavnimi spisi družbo sv. Mohorja, z zanimivimi razpravami pa „Matico Slovensko“, izmed katerih so velevažne tiste, v katerih je priobčil in raztolmačil narodne običaje in vraže. Tudi v „Ljubljanskem Zvonu“ je izšlo nekaj njegovih spisov, sploh pa je pisal v vse naše prosvetne liste.

Navratil je temeljito poznal slovenski jezik, to kaže zlasti njega izborna razprava o slovenskem glagolu. Vsi njegovi učni spisi so pisani kritično, zato imajo stalno vrednost v slovenski književnosti.

Navratil pa ni bil samo neutruđen pisatelj slovenski, on je bil tudi iskren mladino ljub, požrtvovalen podpornik naši vseučiliški mladeži na Dunaju, katera ga je ljubila in spoštovala kot svojega očeta.

Slava vrlemu pokojniku!

¹⁾ Vest o smrti Ivana Navratila je došla uredništvu ob sklepu lista.

